

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΑΙΤΙΑ - ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : **ΜΩΡΑΪΤΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ** Α.Μ.:10878

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: **ΧΑΡΙΣΗ ΑΘΗΝΑ**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΜΑΪΟΣ 2012

Περίληψη

Όλοι γνωρίζουμε την τεράστια επίδραση που ασκεί το οικογενειακό περιβάλλον στην ψυχική, συναισθηματική, βιολογική, κοινωνική και γνωστική εξέλιξη των παιδιών. Γι' αυτό η οικογένεια είναι ένας από τους βασικότερους θεσμούς της κοινωνίας που μαζί με το σχολείο είναι ο σπουδαιότερος παράγοντας αγωγής και κοινωνικοποίησης του παιδιού. Για το σκοπό αυτό θα εξετάσουμε τον ρόλο των γονέων στην αγωγή του παιδιού. Στο Α' Μέρος και στα κεφάλαια 1 και 2 γίνεται αναφορά στην κοινωνικοποίηση και στην οικογένεια. Στα κεφάλαια 3 μέχρι 5 εξετάζονται οι μορφές διαπαιδαγώγησης, οι διάφοροι τύποι γονέων και ο ρόλος της μητέρας και του πατέρα. Στο Β' Μέρος, στο κεφάλαιο 1 γίνεται αναφορά στα λάθη των γονέων και στα κεφάλαια 2 μέχρι 7 γίνεται μνεία στην κακοποίηση του παιδιού και στις επιπτώσεις αυτής. Αναφερόμαστε στις ανάγκες και στα δικαιώματα του παιδιού αλλά και στο πόσο σημαντική είναι η διασφάλιση μιας παιδικής ηλικίας με χαρούμενα βιώματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Εισαγωγή	3
Α΄ ΜΕΡΟΣ	
1. Κοινωνικοποίηση	4
1.1. Ορισμός	4
1.2. Φορείς κοινωνικοποίησης	4
2. Οικογένεια	7
2.1. Η έννοια της οικογένειας	7
2.2. Μορφές οικογενειακής οργάνωσης	8
2.3. Λειτουργίες της οικογένειας	10
2.4. Ο ρόλος της οικογένειας	13
3. Μορφές διαπαιδαγώγησης	15
3.1. Ιστορική αναδρομή	15
3.2. Είδη διαπαιδαγώγησης	16
3.2.1. Η συναισθηματική διαπαιδαγώγηση	16
3.2.2. Η αποστασιοποιημένη διαπαιδαγώγηση	16
3.2.3. Η επικριτική - αποδοκιμαστική διαπαιδαγώγηση	17
3.2.4. Η επιτρεπτική – παραχωρητική διαπαιδαγώγηση	17
4. Τύποι γονέων	18
4.1. Αυστηροί γονείς	18
4.2. Επιεικείς γονείς	19
4.3. Απόντες γονείς	19
4.4. Δημοκρατικοί Γονείς	19
4.5. Ιδανικοί Γονείς	20
5. Ο ρόλος των γονέων	21
5.1. Ο ρόλος της σχέσης της μητέρας και του βρέφους	22
5.1.1. Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση μητέρας-βρέφους	24
5.2. Ο ρόλος του πατέρα στη συναισθηματική αγωγή	25
5.2.1. Η ενασχόληση του πατέρα με τη φροντίδα του παιδιού	27

Β΄ ΜΕΡΟΣ

1. Λάθη των γονέων στην ανατροφή των παιδιών	28
2. Κακοποίηση	31
2.1. Αιτιολογία	31
2.2. Μορφές κακοποίησης	32
2.2.1. Σωματική κακοποίηση	33
2.2.2. Σεξουαλική κακοποίηση	33
2.2.2.1. Τι πρέπει να γνωρίζουν οι γονείς	33
2.2.2.2. Τι πρέπει να γνωρίζουν τα παιδιά	34
2.2.2.3. Τρόποι διάγνωσης αν ένα παιδί έχει γίνει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης	35
2.2.2.4. Επιπτώσεις αν το παιδί δεν βοηθηθεί	35
2.2.3. Συναισθηματική κακοποίηση	36
2.2.3.1. Μορφές συναισθηματικής κακοποίησης	36
2.2.4. Παραμέληση	37
2.2.4.1. Τι πρέπει να κάνουμε	37
3. Συχνότητα	38
4. Αποτελέσματα της παιδικής κακοποίησης	39
5. Προστασία των παιδιών θυμάτων κακοποίησης	41
6. Αντιμετώπιση του φαινομένου	43
7. Συμπέρασμα	44
Επίλογος	45
Βιβλιογραφία	46

Εισαγωγή

Η διαμόρφωση του χαρακτήρα και η διαπαιδαγώγηση είναι αρκετά σοβαρή αλλά και δύσκολη υπόθεση. Κυρίως είναι κάτι για το οποίο δεν υπάρχουν σταθερά πρότυπα ν' ακολουθήσουν οι γονείς ούτε κάποιες ρητές συμβουλές να εφαρμόσουν. Για τον κάθε γονιό η στάση που θα ακολουθήσει για να διαπαιδαγωγήσει όσο το δυνατόν καλύτερα τα παιδιά του, εξαρτάται από τις αξίες με τις οποίες έχει μεγαλώσει και από τις εμπειρίες που έχει βιώσει και η στάση αυτή πρέπει να προσαρμόζεται στην ιδιοσυγκρασία του κάθε παιδιού καθώς και τις ανάγκες της ηλικίας του.

Οι γονείς πρέπει να συνειδητοποιήσουν από τη στιγμή της γέννησης των παιδιών τους ότι ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός για την μετέπειτα νοητική και κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Αυτό σημαίνει ότι οι γονείς πρέπει με υπευθυνότητα και σύνεση να αντιμετωπίζουν τα ζητήματα αγωγής που παρουσιάζονται ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες στις διάφορες περιόδους ανάπτυξης του παιδιού και να εφαρμόζουν κοινή πορεία διαπαιδαγώγησης ως αποτέλεσμα ουσιαστικού διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Στερεότυπα, όπως αυτό που προβάλλει τη μητέρα ως αποκλειστικά υπεύθυνη για την αγωγή των παιδιών και τον πατέρα αυτόν που θα φροντίζει μόνο για την παροχή υλικών αγαθών στην οικογένεια, επιδρούν αρνητικά στη συμβολή και των δύο ρόλων και τη σημασία της για την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών.

Είναι σημαντικό και οι δύο γονείς να θεωρούν εξίσου σημαντικούς του εαυτούς τους ως προς την ανατροφή των παιδιών τους και να μοιράζονται εξίσου τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις. Και οι δύο γονείς είναι σημαντικοί σ' όλες τις φάσεις ανάπτυξης των παιδιών τους, ώστε να προσφέρουν την απαραίτητη καθοδήγηση μέσα σε κλίμα δημοκρατίας και διαλόγου, μακριά από αυταρχισμούς και αδικαιολόγητους περιορισμούς στην έκφραση του παιδιού.

Συμπερασματικά, οι σημερινοί γονείς έχουν πολλές υποχρεώσεις κι ευθύνες απέναντι στα παιδιά τους. Η ανατροφή τους είναι πολύ δύσκολη γιατί απαιτεί σωστούς χειρισμούς και ιδιαίτερη αντιμετώπιση των αναγκών και των επιθυμιών τους. Ο γονιός παρέχει κατά βάση φροντίδα και αγάπη αλλά το παιδί χρειάζεται πολύ περισσότερα από αυτά. Χρειάζεται μια στέρεη βάση για την ανάπτυξή του, και ένα καλό στήριγμα για την ομαλή ένταξή του στην κοινωνία.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1. Κοινωνικοποίηση

1.1. Ορισμός

Η κοινωνικοποίηση θα μπορούσε να οριστεί ως η πορεία συγκρότησης και εξέλιξης της προσωπικότητας και κοινωνικής ένταξης του υποκειμένου. Είναι η διαδικασία διαμόρφωσης και ανάπτυξης της ανθρώπινης προσωπικότητας σε εξάρτηση από και σε αντιπαράθεση με τους κοινωνικούς και πραγματικούς-υλικούς όρους ζωής, που απαντώνται σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή της ιστορικής πορείας της κοινωνίας. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά «Πρόκειται για μια διαδικασία στην οποία συμπράττουν άτομο και κοινωνία και στην πορεία της οποίας ένας βιολογικός οργανισμός διαμορφώνεται σε μια κοινωνική προσωπικότητα που αναπτύσσεται συνεχώς σε μια σχέση αλληλεπίδρασης με τις συνθήκες ζωής» (Νόβα-Καλτσούνη, 2002, σελ. 13).

Οι σύγχρονοι ορισμοί της κοινωνικοποίησης την παρουσιάζουν ως μια διαδικασία που ξεκινά με τη γέννηση και παύει με το θάνατο του ανθρώπου. Θεωρείται μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία το άτομο δεν αντιμετωπίζεται ως παθητικό υποκείμενο το οποίο απλώς δέχεται την επιρροή της κοινωνίας αλλά σαν ένας ζωντανός οργανισμός που δρα επηρεάζοντας το περιβάλλον και διαμορφώνοντας τη ζωή του στα πλαίσια του εκάστοτε πλαισίου.

1.2. Φορείς κοινωνικοποίησης

Φορείς κοινωνικοποίησης ονομάζουμε όλους τους θεσμούς και τις ομάδες που επηρεάζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός ατόμου.

Βασικοί Φορείς Κοινωνικοποίησης:

1. Οικογένεια
2. Σχολείο
3. Θρησκεία
4. Κράτος

Οι βασικοί φορείς έχουν σαν σκοπό τους τη μεθοδική και συστηματική μετάδοση αξιών, κανόνων, και γενικά όλων των στοιχείων της κυρίαρχης κουλτούρας.

Δευτερεύοντες Φορείς Κοινωνικοποίησης:

1. Μ.Μ.Ε.
2. Ομάδες συνομηλίκων ή ομηλίκων (= φίλοι)
3. Γείτονες
4. Εργασιακό περιβάλλον (συνάδελφοι, κτλ)

Οι δευτερεύοντες φορείς απλώς μεταδίδουν μηνύματα και επιβάλλουν πρότυπα στα άτομα-μέλη.

α. Η οικογένεια. Αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του και το επηρεάζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, μεταφέροντας του αξίες, πρότυπα και τρόπους συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων το άτομο μαθαίνει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, ταυτίζεται με ανθρώπους του περιβάλλοντος του, αποκτά την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις και, τελικά, συγκροτεί την προσωπικότητα του. Στις αγροτικές κοινωνίες η οικογένεια είχε αποκλειστικά σχεδόν την ευθύνη της κοινωνικοποίησης των νέων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, ορισμένες από αυτές τις λειτουργίες αναλαμβάνουν άλλοι, εξειδικευμένοι φορείς, όπως οι παιδικοί σταθμοί, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης κ.τ.λ. Αυτή η μείωση των λειτουργιών της οικογένειας δε μειώνει τη σημασία της ως βασικού φορέα κοινωνικοποίησης, εφόσον στο πλαίσιο της το άτομο συνεχίζει να βιώνει τις πρώτες και σημαντικότερες εμπειρίες και επιδράσεις (ΥΠΕΠΘ, 2011).

β. Το σχολείο. Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικούς, τυπικούς, φορείς κοινωνικοποίησης. Με την είσοδό του στο εκπαιδευτικό σύστημα, το παιδί εγκαταλείπει για πρώτη φορά τους κόλπους της οικογένειας, αναλαμβάνει ευθύνες και δοκιμάζει τα πρότυπα και τις συμπεριφορές που αφομοίωσε στο πλαίσιο της οικογένειας. Η εκβιομηχάνιση και ο εκσυγχρονισμός των κοινωνιών έκαναν απαραίτητη την υποχρεωτική και μακρά παραμονή του ατόμου στους εκπαιδευτικούς θεσμούς και αναβάθμισαν τον καθοριστικό ρόλο τους. Οι σύγχρονες ανάγκες διαμόρφωσαν εκπαιδευτικούς θεσμούς, όπως η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση οι μεταπτυχιακές σπουδές, τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, η δια βίου εκπαίδευση (ΥΠΕΠΘ, 2011).

γ. Η θρησκεία. Τα θρησκευτικά ήθη και έθιμα αποτελούν ένα από τα στοιχεία του πολιτισμού κάθε κοινωνίας. Περιλαμβάνουν αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που επηρεάζουν τους κοινωνικούς κανόνες, άρα και το περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης. Η θρησκεία επιδρά στον τρόπο που το άτομο βλέπει τον κόσμο

και τη ζωή. Η αντιμετώπιση πολλών θεμάτων, από τα πιο καθημερινά, όπως η διατροφή και η ενδυμασία, μέχρι τα πιο πολύπλοκα ζητήματα της κοινωνικής οργάνωσης επηρεάζονται από τη θρησκεία κάθε κοινωνίας, η οποία αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού της και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής των ανθρώπων (ΥΠΕΠΘ, 2011).

δ. Το κράτος. Το σύγχρονο κράτος επηρεάζει με τις αποφάσεις του το σύνολο σχεδόν της κοινωνικής ζωής. Οι νόμοι που θεσμοθετεί επιδρούν στην οικογένεια (π.χ. ζητήματα γονικής μέριμνας, και κακοποίησης παιδιών, κληρονομικά), στην εκπαίδευση (οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικού συστήματος), στην εκκλησία, στην οικονομία, στην πολιτική. Με αυτόν τον τρόπο επεμβαίνει καθοριστικά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης που ασκούν όλοι οι φορείς (ΥΠΕΠΘ, 2011).

ε. Οι παρέες των συνομηλίκων. Μέσα από τις παρέες, το παιδί κάνει τις πρώτες του προσπάθειες να δημιουργήσει έναν κόσμο όπου δεν θα υπάρχει ο αυστηρός έλεγχος των «μεγάλων», η συμπεριφορά του οργανώνεται και αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, δοκιμάζει νέες εμπειρίες, κοινές με τους φίλους του και πιθανόν διαφορετικές από τα πρότυπα της οικογένειας και του σχολείου. Τα παιδιά διαμορφώνουν μία νέα αντίληψη του «εμείς», μέσα από το παιχνίδι και τη συναναστροφή, μαθαίνουν να ανταγωνίζονται και να συμβιβάζονται, να υπολογίζουν τους άλλους, να «παίζουν» σύμφωνα με τους κανόνες, να βιώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα, θέσεις και ρόλους, διαμορφώνοντας την προσωπικότητα τους (ΥΠΕΠΘ, 2011).

στ. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ). Τα ΜΜΕ (τύπος, βιβλία, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο) λειτουργούν: α) απρόσωπα, εφόσον μεταδίδουν το ίδιο μήνυμα σε ένα μεγάλο κοινό, χωρίς διαφοροποίηση φύλου, ηλικίας, μόρφωσης, γι' αυτό εξάλλου λέγονται μαζικά, και β) έμμεσα, γιατί στη μετάδοση του μηνύματος παρεμβαίνει το «μέσο» (έντυπο, ραδιόφωνο, τηλεόραση), στη διαμόρφωση του μηνύματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά δίνουν, ιδιαίτερα στην τηλεόραση, τεράστια εξουσία. Έχει τη δυνατότητα να προβάλλει πρότυπα και αξίες κατευθύνοντας τα άτομα με μεγαλύτερη ευκολία λόγω της εικόνας. Η εξουσία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενημέρωση, την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των ατόμων (με την εκπαιδευτική τηλεόραση, πολιτιστικές εκπομπές κ.τ.λ.). Συχνά όμως, οικονομικά συμφέροντα, κυρίως μέσω της διαφήμισης, παρεμβαίνουν στα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα τον κίνδυνο παραπληροφόρησης και καθοδήγησης των νεαρών, κυρίως, ατόμων σε αρνητικά πρότυπα όπως τη βία και τον καταναλωτισμό (ΥΠΕΠΘ, 2011).

2. Οικογένεια

2.1. Η έννοια της οικογένειας.

Η οικογένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός ο οποίος ενώνει τα άτομα σε ομάδες συνεργασίας για την φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών. Άτομα που συνδέονται με συγγένεια εξ αίματος, ή με γάμο ή με υιοθεσία δημιουργούν μια οικογένεια. Παρά το ότι όλες οι κοινωνίες έχουν το θεσμό της οικογένειας, το ποιος συμπεριλαμβάνεται σε αυτόν διαφοροποιείται σε διάφορες κοινωνίες με διαφορετικές κουλτούρες. Κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, τα περισσότερα μέλη της κοινωνίας θεωρούσαν ότι η οικογένεια είναι μια κοινωνική ομάδα δύο ή περισσοτέρων ατόμων, που συνδέονται μεταξύ τους με συγγένεια εξ' αίματος, γάμο ή υιοθεσία και συνήθως ζουν μαζί. Αρχικά οι άνθρωποι γεννιούνται μέσα σε μια οικογένεια που αποτελείται από τους γονείς και τα αδέρφια, κατόπιν όταν ενηλικιωθούν δημιουργούν τη δική τους οικογένεια είτε κάνοντας δικά τους παιδιά είτε υιοθετώντας παιδιά που τα δέχονται ως δικά τους (Θεοδωροπούλου, 2003).

Πολλές επιστημονικές έρευνες έχουν διεξαχθεί κατά περιόδους, όσον αφορά το θεσμό της οικογένειας, το ρόλο που παίζει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου και την ώθηση που του παρέχει για την μετέπειτα εξέλιξη της ζωής του. Πολλοί, επίσης, είναι οι ορισμοί που έχουν δοθεί κατά καιρούς, από επιστήμονες για το τι είναι οικογένεια. Με την ευρύτετη νομική έννοια, όμως, η οικογένεια μπορεί να ορισθεί ως ένα σύνολο προσώπων τα οποία συνδέονται με γάμο και συγγένεια (Αποστολόπουλος, 1998). Άλλος αξιοσημείωτος ορισμός που έχει δοθεί για το θεσμό της οικογένειας είναι ότι η οικογένεια είναι μια αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Αποτελεί την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα, της οποίας βασικός σκοπός είναι η διατήρηση του ανθρώπινου είδους μέσω της αναπαραγωγής των μελών της κοινωνίας (Τσαρδάκης, 1993).

Χρήσιμο θα είναι να δοθεί ο ορισμός της οικογένειας ο οποίος διαμορφωθεί σύμφωνα με το Eurostat, κατά τον οποίο ο όρος οικογένεια αντιπροσωπεύει «Οικιακές μονάδες που αποτελούνται από γονείς και παιδιά ή και χωρίς, καθώς και οικογένειες με έναν μόνο γονέα, που προκύπτουν από τη διάσπαση των σχέσεων (γάμου ή απλής συμβίωσης), το θάνατο ή το διαζύγιο». (Θεοδωροπούλου, 2003, σελ.11).

Σε όλο τον κόσμο οι οικογένειες βασίζονται στον γάμο. Ο γάμος θεωρείται μια νομικά κατοχυρωμένη σχέση που οι άνθρωποι πιστεύουν ότι θα διαρκέσει και αφορά οικονομική συνεργασία, καθώς και αναπαραγωγική δραστηριότητα για τεκνοποίηση. Παραδοσιακά ο γάμος θεωρείται ως ο μοναδικός θεσμός για τεκνοποίηση και οι άνθρωποι θεωρούσαν τα παιδιά που γεννιόταν εκτός γάμου παράνομα. Αυτή όμως η σχέση μεταξύ τεκνοποίησης και γάμου έχει εξασθενήσει, καθώς το ποσοστό των παιδιών που γεννιούνται από ανύπαντρες μητέρες έχει αυξηθεί (Θεοδοροπούλου, 2003).

2.2. Μορφές οικογενειακής οργάνωσης.

Ο θεσμός της οικογένειας δέχτηκε πολλές μεταβολές τους τελευταίους τρεις αιώνες. Οι κυριότεροι συντελεστές των μεταβολών αυτών ήταν η άνοδος της αστικής τάξης, η οποία επέβαλε ένα νέο τρόπο, και οι κοινωνικές συνθήκες που αναπτύχθηκαν στις βιομηχανικές πόλεις και τη σύγχρονη κοινωνία.

Κάνοντας τη σύγκριση μεταξύ της οικογένειας στη σύγχρονη αστική-βιομηχανική κοινωνία και σε άλλες ιστορικές ή σύγχρονες παραδοσιακές κοινωνίες, διαπιστώνουμε ότι όσο πιο απλή είναι η κοινωνική οργάνωση, τόσο περισσότερες και ποικίλες είναι οι ανάγκες που καλύπτει η οικογένεια και έτσι αποκτά εντονότερο χαρακτήρα ως θεσμός. Αντίθετα, όσο πιο σύνθετη γίνεται η κοινωνία αποκτά περιπλοκότερη οργάνωση και έτσι αποδεσμεύονται και αυτονομούνται διάφορες βασικές λειτουργίες της οικογένειας, έτσι ώστε ως ιδιαίτεροι πλέον σκοποί να επιτελούνται από νέους εξειδικευμένους θεσμούς (Τσαούσης, 1993).

Η οικογένεια μέχρις ότου λάβει τις τελευταίες συνηθέστερες μορφές της διακυμάνθηκε μέσα από τρία στάδια, τα οποία με βάση τα πολιτισμικά στοιχεία είναι τα εξής:

1. Το στάδιο της αγριότητας στο οποίο ο άνθρωπος δεν εμφανίζει καμία απολύτως διαφορά από τα ζώα.
2. Το στάδιο της βαρβαρότητας κατά το οποίο κάνει την εμφάνισή της η μητριαρχική και πατριαρχική μορφή της οικογένειας.
3. Το στάδιο του πολιτισμού όπου παρουσιάζεται η συντροφική μορφή της οικογένειας (Τσιπλητάρης, 2001).

Η δομή και η λειτουργία της οικογένειας καθώς και η οικογενειακή ζωή εξαρτώνται τόσο από τις κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, που παρατηρούνται στη

σύγχρονη κοινωνία, όσο και από τις αντιλήψεις, τις αξίες και τις ανάγκες κάθε χρονικής στιγμής, σε μια συγκεκριμένη κοινωνία.

Η οικογένεια εξελίσσεται δυναμικά τόσο στη μορφή της όσο και στο περιεχόμενό της. Όσον αφορά τη μορφή, η οικογένεια στη σύγχρονη κοινωνία μπορεί να διακριθεί ως εξής:

Πυρηνική οικογένεια. Αποτελείται από το παντρεμένο ζευγάρι και τα παιδιά τους είτε αυτά είναι γνήσια, είτε είναι υιοθετημένα. Αυτή η μορφή οικογένειας αποτελεί τη βασική μονάδα της οικογενειακής οργάνωσης σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες. Σε ορισμένες κοινότητες η πυρηνική οικογένεια αποτελεί την πρωταρχική μονάδα παραγωγής και οικονομικής κατανάλωσης.

Μονογονεϊκή οικογένεια. Αποτελείται από έναν γονέα με τα παιδιά. Οι οικογένειες αυτές προκύπτουν από το θάνατο του ενός γονέα, από διαζύγιο, χωρισμό ή όταν ένα ανύπαντρο άτομο ανατρέφει παιδιά μόνο του.

Πολυγαμική οικογένεια. Παρουσιάζεται κυρίως σε περιοχές όπου επιτρέπεται η πολυγαμία. Αποτελείται από ένα κεντρικό πρόσωπο, συνήθως την κεφαλή του νοικοκυριού, τις ή τους συζύγους, και τα παιδιά τους.

Ενιαία οικογένεια. Σ' αυτή τη μορφή οικογενειακής οργάνωσης τα μέλη μιας ομάδας μονογραμμικής καταγωγής ζουν μαζί με τις συζύγους και απογόνους τους στο ίδιο νοικοκυριό.

Εκτεταμένη οικογένεια. Παρόμοια με την ενιαία οικογένεια. Η διαφορά τους εντοπίζεται στο γεγονός ότι η εκτεταμένη οικογένεια αποτελεί μεγαλύτερη μονάδα, η οποία διατηρεί χαλαρότερο έλεγχο στα μέλη της και οι συγγενείς παρέχουν υλική βοήθεια μεταξύ τους και έχουν από κοινού ανάληψη των οικονομικών ευθυνών (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996, Θεοδωροπούλου, 2003).

Η πυρηνική οικογένεια ως προς το περιεχόμενό της μπορεί να διακριθεί ως εξής:

Η οικογένεια με την κλασική παραδοσιακή κατανομή των ρόλων μεταξύ των συζύγων (ο σύζυγος εργάζεται εκτός σπιτιού και έχει την οικονομική ευθύνη, η σύζυγος είναι υπεύθυνη για τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών).

Η οικογένεια με την ημιπαραδοσιακή κατανομή της εργασίας (ο άντρας εργάζεται πάντα εκτός σπιτιού και η γυναίκα εργάζεται τόσο εκτός σπιτιού όσο και μέσα στο σπίτι).

Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας (όπου και οι δύο σύζυγοι εργάζονται εκτός σπιτιού και μοιράζονται τις δουλειές του σπιτιού και τις υποχρεώσεις ανατροφής των παιδιών).

Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας είναι ο τύπος της πυρηνικής - παραδοσιακής οικογένειας που κυρίως εμφανίζεται σε νεότερα και πιο μορφωμένα ζευγάρια, με πιο προοδευτικές ιδέες. Η επικράτηση αυτού του τύπου της οικογένειας οφείλεται στη συνεχή τεχνολογική και οικονομική εξέλιξη που θέτει καινούργια καταναλωτικά πρότυπα. Έτσι δημιουργείται η ανάγκη της εξωοικιακής απασχόλησης της συζύγου για να αυξηθεί το οικογενειακό εισόδημα (Θεοδωροπούλου, 2003).

Με την απόκτηση ενός παιδιού δημιουργούνται νέες προτεραιότητες και ευθύνες για το ζευγάρι. Οι καινούργιες ανάγκες και ευθύνες που διαμορφώνονται μεταξύ του ζευγαριού και απέναντι στο παιδί τους είναι ανάλογες με το διαφορετικό μοντέλο κάθε οικογένειας.

Κλασικές παραδοσιακές οικογένειες: Ο πατέρας πηγαίνει στη δουλειά και έχει τις οικονομικές ευθύνες του σπιτιού και των παιδιών. Η μητέρα μένει στο σπίτι και έχει την φροντίδα των παιδιών και των εργασιών του σπιτιού.

Ημιπαραδοσιακές οικογένειες: Ο πατέρας εργάζεται εκτός σπιτιού και έχει τις οικονομικές ευθύνες του σπιτιού και των παιδιών. Η μητέρα εργάζεται εκτός σπιτιού και επιπλέον έχει την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών και των εργασιών του σπιτιού.

Διπλής σταδιοδρομίας οικογένειες: Οι δύο σύζυγοι εργάζονται εκτός σπιτιού και μοιράζονται τις δουλειές του σπιτιού και τις υποχρεώσεις ανατροφής των παιδιών. Αυτός ο τύπος οικογένειας είναι περισσότερο επικτός στη σημερινή εποχή που η σύγχρονη τεχνολογία βοηθάει ώστε οι δουλειές του σπιτιού να γίνονται σε λιγότερο χρόνο και επιπλέον δίνει την δυνατότητα στον γονιό να συνδυάζει την επαγγελματική σταδιοδρομία με την δυνατότητα παραμονής στο σπίτι (Θεοδωροπούλου, 2003).

2.3. Λειτουργίες της οικογένειας.

Η οικογένεια είναι ένας πολύπλοκος και πολυλειτουργικός θεσμός. Όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο πολυλειτουργική είναι μια οικογένεια. Η κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη επηρεάζει σημαντικά τις λειτουργίες της οικογένειας. Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται από παραδοσιακή αγροτική-γεωργική σε σύγχρονη αστική-βιομηχανική, όλο και περισσότερες λειτουργίες των πολυλειτουργικών θεσμών καλύπτονται από εξειδικευμένους, ολιγολειτουργικούς θεσμούς. Η οικογένεια δεν αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα αυτό. Πλέον, άλλοι θεσμοί επιτελούν κάποιες από τις λειτουργίες της οικογένειας και όσες λειτουργίες της

απομένουν έχουν υποστεί βαθύτατες μεταβολές. Η επιβολή της οικογένειας στα μέλη της μειώνεται κυρίως όσον αφορά την μεταβίβαση αξιών αλλά και τον έλεγχο που ασκεί μέσω αυτής της μεταβίβασης. Οι λειτουργίες της οικογένειας και οι μεταβολές τις οποίες έχουν υποστεί συνοψίζονται ως εξής:

Αναπαραγωγική λειτουργία. Η αναπαραγωγική λειτουργία είναι απαραίτητη για την βιολογική αναπαραγωγή της κοινωνίας αλλά και για την δημιουργία οικογένειας. Οι μεταβολές τις οποίες έχει υποστεί η λειτουργία αυτή είναι πολλές και σημαντικές. Οι κυριότερες από αυτές είναι εκείνες οι οποίες προέκυψαν από: (α) Την ανάπτυξη της «τεχνολογίας αναπαραγωγής», που επανέφερε την διάταξη μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού πατέρα αλλά και δημιουργεί μια πρωτοφανή διάκριση της βιολογικής μητέρας σε δότρια και δότρια μήτρας (δηλαδή κυοφορούσα). Έτσι, ένα παιδί μπορεί να έχει πέντε γονείς: έναν βιολογικό και έναν κοινωνικό πατέρα, δυο βιολογικές και μια κοινωνική μητέρα. Οι συνδυασμοί των πέντε αυτών γονέων όπως και οι ποικίλες δυνατότητες προέλευσής τους, αλλοιώνουν και μπορεί να καταστήσουν ασαφής τις συγγενικές σχέσεις και επομένως να διαταράξουν την οικογενειακή τάξη. (β) Την δυνατότητα δημιουργίας οικογένειας από κατηγορίες του πληθυσμού που χωρίς την σύγχρονη τεχνολογία αναπαραγωγής, δεν θα είχαν αυτή τη δυνατότητα, όπως είναι για παράδειγμα, άτομα που δεν επιθυμούν ετερόφυλη σχέση. Στις περιπτώσεις αυτές δημιουργείται μια ουσιαστικά άλλη οικογένεια. (γ) Την ανάπτυξη της ιδέας του οικογενειακού προγραμματισμού αλλά και των μεθόδων ικανοποιητικού ελέγχου των γεννήσεων, που στηρίζεται στην επικράτηση της σημασίας της υπεύθυνης επιλογής αλλά και της αξίας του παιδιού και που έχουν οδηγήσει αφενός στην παιδοκεντρικότητα της οικογένειας και αφετέρου, στην επικίνδυνη υπογεννητικότητα του ελληνικού πληθυσμού (Μουσούρου,2005).

Εκπαιδευτικές λειτουργίες. Οι εκπαιδευτικές λειτουργίες είναι απαραίτητες για την πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Αυτές περιλαμβάνουν: (α) Λειτουργίες που αποσκοπούν στην απόκτηση γνώσεων, τεχνογνωσίας και ικανοτήτων που είναι χρήσιμες για την ένταξη των νεότερων μελών της οικογένειας στην παραγωγή. Οι λειτουργίες αυτές της οικογένειας υπήρξαν ιδιαίτερα σημαντικές στις παραδοσιακές γεωργικές-αγροτικές κοινωνίες, αλλά και στις σύγχρονες βιομηχανικές επιτελούνται από εξειδικευμένους θεσμούς, όπως το σχολείο. Αν και έχει ουσιαστικά χάσει τις λειτουργίες αυτές, η οικογένεια έχει αναπτύξει στρατηγικές για την εκπαίδευση των παιδιών της και επιδρά αποφασιστικά στην εκπαίδευση αυτή. (β) Την σημαντική λειτουργία της κοινωνικοποίησης, η οποία παρά τις μεταβολές που έχει υποστεί,

παραμένει μεταξύ των κυρίων λειτουργιών της οικογένειας. Οι μεταβολές συνίστανται κυρίως στις επιπτώσεις που έχει η αντικατάσταση της κοινωνικοποίησης της νέας γενιάς από την δια βίου κοινωνικοποίηση. Σ' αυτήν την νέα αντίληψη κοινωνικοποίησης, δεν είναι μόνο τα μεγαλύτερης ηλικίας μέλη της οικογένειας που μυούν τα νεότερα σε αξίες, κανόνες και τρόπους δράσης, αλλά και τα νεότερα μέλη της οικογένειας, τα παιδιά, εισάγουν και εξοικειώνουν τα μεγαλύτερα στις καινούργιες κοινωνικές συνθήκες που καθιστούν αναπόφευκτες μεταβολές αξιών και τρόπων δράσης. Έτσι, στο πλαίσιο της οικογένειας, η δια βίου κοινωνικοποίηση βασίζεται στις σχέσεις προσώπων και γενεών και λειτουργεί και ως παράγοντας σύσφιξης των σχέσεων αυτών (Μουσούρου, 2005).

Οικονομικές λειτουργίες. Οι οικονομικές λειτουργίες αποβλέπουν στην επιβίωση της οικογένειας όπως και στην εξασφάλιση της διατήρησης ή και της βελτίωσης της κοινωνικής της θέσης. Είναι οι λειτουργίες που έχουν επηρεαστεί περισσότερο από την κοινωνική μεταβολή. Στην παραδοσιακή γεωργική-αγροτική κοινωνία, οι λειτουργίες αυτές οδηγούν σε διάφορες δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται όλα τα μέλη της οικογένειας και οι οποίες καθιστούν την οικογένεια μια πλήρη οικονομική μονάδα, δηλαδή μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. Στις σύγχρονες βιομηχανικές βιομηχανικές-αστικές κοινωνίες, η οικογένεια είναι μια μονάδα κατανάλωσης που συνδέεται με την παραγωγή μέσω της οικονομικής δραστηριότητας κάποιων από τα μέλη της. Τα μέλη που δεν έχουν οικονομική δραστηριότητα είναι εξαρτώμενα. Η μεταβολή είναι μεγάλη και έχει σημαντικότερες επιπτώσεις στον ρόλο των γυναικών, την θέση των εξαρτημένων παιδιών και ηλικιωμένων, αλλά και την ικανότητα της οικογένειας να εξασφαλίζει την οικονομική ένταξη των νεότερων μελών της (Μουσούρου, 2005).

Ψυχολογικές λειτουργίες. Οι ψυχολογικές λειτουργίες εξασφαλίζουν σε όλα τα μέλη της οικογένειας τη βεβαιότητα της αποδοχής και της στοργής των άλλων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου οι ταχείες μεταβολές δημιουργούν σύγχυση, ενώ η αποπροσωποποίηση των σχέσεων αυξάνει την ανάγκη του ανθρώπου για συντροφικότητα και στοργή, οι ψυχολογικές λειτουργίες της οικογένειας έχουν αποκτήσει τεράστια σημασία. Είναι οι μόνες οικογενειακές λειτουργίες που έγιναν σημαντικότερες και οι προσδοκίες των μελών της οικογένειας από αυτές αυξήθηκαν και αυξάνουν. Οι αυξημένες αυτές προσδοκίες προϋποθέτουν ότι το καθένα από τα μέλη της οικογένειας διαθέτει την ωριμότητα, τις ικανότητες και την επιθυμία να

προσφέρει στα άλλα την στήριξη που και το ίδιο προσδοκά από αυτά (Μουσούρου, 2005).

Λειτουργίες μέριμνας και πρόνοιας. Οι λειτουργίες μέριμνας και πρόνοιας εξασφαλίζουν στα μέλη της οικογένειας φροντίδα εφόσον την χρειάζονται, επειδή π.χ. είναι ασθενείς, παιδιά, ηλικιωμένοι, άνεργοι, άποροι κτλ. Η εξασφάλιση αυτή συνδέεται με τις ψυχολογικές λειτουργίες και αποτελεί σημαντικότερο παράγοντα κοινωνικής συνοχής. Η σύγχρονη οικογένεια έχει χάσει ένα σημαντικό τμήμα των λειτουργιών αυτών λόγω εξειδικευμένων φορέων, όπως νοσοκομεία και ιδρύματα, που έχουν αναλάβει την παροχή της απαραίτητης συναισθηματικής στήριξης. Η σημασία των θεσμών και των φορέων κοινωνικής πρόνοιας που όσο πάει και αυξάνεται αντιστοιχεί προς την σταδιακή απώλεια της δυνατότητας της οικογένειας να παράσχει πρόνοια (Μουσούρου, 2005).

2.4. Ο ρόλος της οικογένειας

Η οικογένεια πρέπει να βοηθήσει τα μέλη της να διαμορφώσουν τους στόχους τους ως μέλη μιας ευρύτερης κοινωνίας, για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν και να χειριστούν τα προβλήματα και την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή και ταυτόχρονα ως συγκροτημένα άτομα να συμβάλουν στη λειτουργικότητα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες θα ενταχθούν.

Ο σημαντικός ρόλος της οικογένειας εξετάζεται από τους ειδικούς οι οποίοι αναλύουν τις υποχρεώσεις μιας οικογένειας προς τα μέλη της και την κοινωνία ως εξής:

Κοινωνικοποίηση. Η οικογένεια έχει τον πρωταρχικό ρόλο και την πιο ισχυρή επιρροή στα μέλη της για κοινωνικοποίηση. Οι γονείς είναι οι πρώτοι που διδάσκουν τα παιδιά τους πως μπορούν να συμμετέχουν ενεργά και να προσφέρουν στην κοινωνία που ζουν. Η οικογενειακή κοινωνικοποίηση βέβαια συνεχίζεται για όλη τη διάρκεια της ζωής κάποιου. Ο ενήλικας που παντρεύεται μεγαλώνει τα παιδιά του επηρεασμένος από τον τρόπο που μεγάλωσε ο ίδιος.

Σεξουαλική δραστηριότητα. Όλες οι κοινωνίες έχουν κανόνες για τη σεξουαλική δραστηριότητα, ώστε να υπάρχει σεβασμός προς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ένα παράδειγμα είναι ότι σχεδόν όλες οι κοινωνίες απαγορεύουν την αιμομιξία, δηλαδή δεν επιτρέπεται η σεξουαλική επαφή και ο γάμος μεταξύ συγγενών κάποιου βαθμού,

αυτός ο βαθμός διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία. Στις σύγχρονες κοινωνίες απαγορεύεται ο γάμος μεταξύ συγγενών μέχρι και δευτέρου βαθμού. Υπάρχουν βιολογικοί και κοινωνικοί λόγοι που πρέπει να αποφεύγεται η τεκνοποίηση μεταξύ στενών συγγενών. Η αιμομιξία προκαλεί συνήθως σοβαρά προβλήματα υγείας στους απόγονους, αλλά κυρίως είναι οι κοινωνικοί λόγοι που εμποδίζουν το ανθρώπινο είδος από όλα τα είδη να αποφεύγουν την αιμομιξία.

Κοινωνική τοποθέτηση. Ο θεσμός της οικογένειας δεν είναι απαραίτητος για την αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους, αλλά δημιουργεί μια κοινωνική τοποθέτηση για τα παιδιά. Η κοινωνική αναγνώριση που βασίζεται στην εθνικότητα, θρησκεία και κοινωνική τάξη οφείλεται στη γέννηση μέσα σε μια συγκεκριμένη οικογένεια. Αυτή η αναγνώριση εξηγεί γιατί μια κοινωνία προτιμά τις νόμιμες γεννήσεις. Ειδικά όταν οι γονείς έχουν κοινά κοινωνικά χαρακτηριστικά κληρονομούν και μεταφέρουν τα ίδια χαρακτηριστικά και ιδέες και στα παιδιά τους, έτσι υπάρχει μια συνέχεια για τα ήθη και τα έθιμα μιας κοινωνικής ομάδας. Επίσης οι άνθρωποι ανεξάρτητα τόπου και χρόνου πιστεύουν ότι η οικογένεια προσφέρει άσυλο για σωματική, συναισθηματική και οικονομική προστασία των μελών της. (Θεωδοροπούλου, 2003).

Συνένωση του βίου των συζύγων. Η από κοινού συμβίωση είναι απαραίτητη έτσι ώστε να αντιμετωπίζονται από κοινού όλες οι δυσκολίες που προκύπτουν καθημερινά στον αγώνα της επιβίωσης που δίνουν. Απαραίτητη είναι η ύπαρξη αγάπης και αμοιβαίας συμπαράστασης.

Παροχή δυνατοτήτων. Απαραίτητη είναι η παροχή δυνατοτήτων εκ μέρους των γονέων για την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας των νεαρών μελών, ώστε τα μέλη να είναι ικανά να ανταπεξέρχονται σ' όλες τις καινούργιες εμπειρίες (Τσιάντης, 1993).

3. Μορφές διαπαιδαγώγησης

3.1. Ιστορική αναδρομή

Αν κάνουμε μια πορεία στο παρελθόν, θα δούμε τη διαχρονική εξέλιξη του ρόλου των γονιών στην ανατροφή των παιδιών από την προϊστορική εποχή ως σήμερα και θα διαπιστώσουμε ότι αλλάζει από εποχή σε εποχή και διαμορφώνεται από τις αντίστοιχες κοινωνικές συνθήκες.

Οι ιδεολογικές και κοινωνικές αλλαγές της σύγχρονης κοινωνίας, έχουν επιφέρει αλλαγές και στην αγωγή των παιδιών.

Σήμερα και οι δύο γονείς προσπαθούν να προσφέρουν την καλύτερη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά, ενώ οι ρόλοι αποδεδειγμένα από παρωχημένες αντιλήψεις ότι π.χ. μόνο η μητέρα είναι υπεύθυνη.

Υπάρχει όμως και η περίπτωση, κατά την οποία «συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας απομακρύνουν τον πατέρα από τα παιδιά, τα οποία δεν καταλαβαίνουν τη σημασία της λέξης "πατέρας", πιστεύοντας ότι είναι αυτός ο οικείος ξένος που τροφοδοτεί το σπίτι και είναι συνεχώς κουρασμένος» (Borneman, 1988, σελ.711).

Η βιομηχανική επανάσταση και το φεμινιστικό κίνημα συνέβαλαν στο να βγει η μητέρα από το σπίτι και να περάσει στον παραγωγικό χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο παραδοσιακός ρόλος του πατέρα και ο ίδιος να αρχίσει να συμμετέχει ενεργά στην ανατροφή των παιδιών.

Το μοντέλο αγωγής που θεωρείται σήμερα ως το πιο κατάλληλο διαπνέεται από τον σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού. Στα πλαίσια αυτά, έργο των γονιών είναι να προσπαθούν να διαμορφώσουν μια προσωπικότητα με εσωτερική ελευθερία και αυτονομία και κυρίως μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Οι γονείς που προσπαθούν να δώσουν στα παιδιά τους μέσω της αγωγής τα βασικά εφόδια για να αναπτυχθούν ομαλά και να προσαρμοστούν στις ανάγκες ζωής και της κοινωνίας, τους ενισχύουν πνευματικά, ηθικά και υλικά. Ταυτόχρονα, προσπαθούν να τα βοηθήσουν να αναπτύξουν τις ατομικές δυνατότητες και κοινωνικές ικανότητες, για να ανταπεξέλθουν τα ίδια στις μελλοντικές δυσκολίες και τα προβλήματα που θα τους παρουσιαστούν (Ηλιόπουλος, 1987).

Πρέπει όμως να σημειωθεί το εξής: Μέχρι πρόσφατα κυριαρχούσε το πρότυπο της αυστηρής διαπαιδαγώγησης και ακόμη και σήμερα υπάρχουν γονείς που εφαρμόζουν αυτήν την αυστηρή συμπεριφορά στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να

γίνονται αυταρχικοί, να μη δίνουν αυτονομία και ελευθερίες και να πιστεύουν ότι τα παιδιά είναι ανώριμα για να πάρουν κάποια απόφαση.

Το πιο σημαντικό όμως με τους νέους γονείς είναι ότι προσπαθούν να πλησιάσουν τα παιδιά τους, να επικοινωνήσουν μαζί τους και να δείξουν γνήσιο σεβασμό απέναντι στα συναισθήματά τους.

3.2. Είδη διαπαιδαγώγησης

3.2.1. Η συναισθηματική διαπαιδαγώγηση

Οι γονείς που εφαρμόζουν τη συναισθηματική αγωγή σέβονται τα συναισθήματα του παιδιού τους και είναι ευαίσθητοι στην εκάστοτε συναισθηματική κατάσταση του. Δεν περιγελούν, αντίθετα παίρνουν σοβαρά υπόψη τα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού τους και αφιερώνουν χρόνο σε ένα λυπημένο, θυμωμένο ή φοβισμένο παιδί. Δεν αισθάνονται σύγχυση ή άγχος όταν αντιμετωπίζουν την έκφραση των συναισθημάτων του παιδιού τους. Γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν και αξιοποιούν αυτές τις στιγμές έκφρασης των συναισθημάτων για να ακούσουν το παιδί τους, να το βοηθήσουν, να του προσφέρουν καθοδήγηση και να το διδάξουν δεξιότητες επίλυσης των προβλημάτων (Gottman, 2000).

Έτσι, «τα παιδιά μαθαίνουν να εμπιστεύονται και να χειρίζονται τα συναισθήματά τους, αλλά και να λύνουν τα προβλήματά τους. Αποκτούν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση, αναπτύσσουν σημαντικές ικανότητες μάθησης και έχουν καλές σχέσεις με τους άλλους». (Gottman, 2000, σελ.66).

3.2.2. Η αποστασιοποιημένη διαπαιδαγώγηση

Οι γονείς που αποστασιοποιούνται, αποφεύγουν και παραβλέπουν τα συναισθήματα των παιδιών τους ή τα αντιμετωπίζουν ως ασήμαντα και δεν τα παίρνουν σοβαρά υπόψη. Επιθυμούν τη γρήγορη εξαφάνιση όλων των αρνητικών συναισθημάτων και χρησιμοποιούν με χαρακτηριστικό τρόπο διάφορους περισπασμούς προκειμένου να τα αναστείλουν. Αισθάνονται άβολα, πιέζονται, ενοχλούνται και φοβούνται μήπως χάσουν το συναισθηματικό έλεγχο. Έχουν την πεποίθηση ότι η επικέντρωση σε αρνητικά συναισθήματα θα κάνει απλώς χειρότερα τα πράγματα και έτσι δεν επιδιώκουν να επιλύσουν το πρόβλημα του παιδιού τους. Πιστεύουν ότι η λύση θα έρθει με το χρόνο. (Gottman, 2000).

Έτσι, «τα παιδιά μαθαίνουν ότι τα συναισθήματά τους είναι λανθασμένα, ακατάλληλα, δίχως αξία. Μπορεί να καταλήξουν να πιστεύουν ότι από τη φύση τους κάτι δεν πάει καλά μόνο και μόνο επειδή νιώθουν έτσι. Είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στο χειρισμό των συναισθημάτων τους». (Gottman , 2000, σελ.64).

3.2.3. Η επικριτική - αποδοκιμαστική διαπαιδαγώγηση

Οι γονείς που επικρίνουν και αποδοκιμάζουν τη συναισθηματική έκφραση των παιδιών τους έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά των αποστασιοποιημένων γονέων, αλλά και πιο αρνητική αντιμετώπιση. Κρίνουν και επικρίνουν τις συναισθηματικές εκφράσεις του παιδιού τους και δίνουν έμφαση στη συμμόρφωση του παιδιού με καλά πρότυπα ή συμπεριφορές. Επιπλήττουν, πειθαρχούν ή τιμωρούν το παιδί τους για την έκφραση των συναισθημάτων του. Αυτό το κάνουν είτε το παιδί συμπεριφέρεται άσχημα είτε όχι. Επίσης πιστεύουν ότι τα αρνητικά συναισθήματα είναι δείγμα κακού χαρακτήρα και έχουν την πεποίθηση ότι το παιδί εκφράζει αρνητικά συναισθήματα για να πετύχει κάποιο σκοπό. Αυτή τους η ιδέα έχει συχνά ως αποτέλεσμα συγκρούσεις επίδειξης ισχύος. Ενδιαφέρονται κυρίως για την υπακοή του παιδιού στην εξουσία. (Gottman , 2000).

Έτσι τα παιδιά μαθαίνουν ότι τα συναισθήματά τους είναι λανθασμένα δίχως αξία και όπως και στην αποστασιοποιημένη διαπαιδαγώγηση έτσι και εδώ θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες στον χειρισμό των συναισθημάτων τους.

3.2.4. Η επιτρεπτική – παραχωρητική διαπαιδαγώγηση

Οι γονείς που επιτρέπουν χωρίς να προσφέρουν καθοδήγηση αποδέχονται ελεύθερα την οποιαδήποτε συμπεριφορά του παιδιού τους. Είναι παραχωρητικοί και δεν θέτουν όρια. Παρηγορούν το παιδί που βιώνει αρνητικά συναισθήματα και προσφέρουν ελάχιστη καθοδήγηση σε θέματα συμπεριφοράς. Δεν βοηθούν το παιδί τους να λύσει τα προβλήματά του ούτε του διδάσκουν μεθόδους επίλυσης των προβλημάτων (Gottman, 2000).

Με αυτό τον τρόπο «τα παιδιά δεν μαθαίνουν να χειρίζονται τα συναισθήματά τους, δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν, να κάνουν φίλους και να τα πάνε καλά με συνομηλίκους» (Gottman, 2000, σελ.65).

4. Τύποι γονέων

Όπως είναι φυσικό όλοι οι γονείς δεν έχουν την ίδια στάση προς τα παιδιά τους ούτε έχουν την ίδια αντιμετώπιση στα προβλήματα της αγωγής τους.

Αυτή η συμπεριφορά, εξαρτάται από τον τρόπο που έχουν μεγαλώσει οι ίδιοι, τι είδους αγωγή έχουν πάρει από τους δικούς τους γονείς, από το περιβάλλον που έχουν ζήσει και μεγαλώσει και από την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα τους.

Όσοι κανόνες κι αν υπάρξουν ή γραφούν σε βιβλία για τον τρόπο που πρέπει να διαπαιδαγωγούν οι γονείς τα παιδιά τους, η κάθε μητέρα και ο κάθε πατέρας θα σταθεί με μοναδικό και ανεπανάληπτο τρόπο στις διάφορες στιγμές της ανάπτυξης του παιδιού. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα του κάθε ατόμου που καθορίζουν την συμπεριφορά του ως γονιού.

Υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι τύποι γονιών, οι οποίοι διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους ανάλογα με τον χαρακτήρα τους.

4.1. Αυστηροί γονείς

Αυστηροί είναι οι γονείς οι οποίοι δεν είναι ήπιοι στις κρίσεις τους για την συμπεριφορά των άλλων και ιδιαίτερα των παιδιών τους. Χαρακτηρίζονται από υπερβολικό συναίσθημα αγάπης και φροντίδας για τα παιδιά, αλλά και από άγχος για την εικόνα που θέλουν να δείχνει η οικογένειά τους στην κοινωνία. Όλα αυτά τα αισθήματα προσπαθούν να τα κρύψουν επιμελώς πίσω από την αυστηρότητά τους. Αναμένουν πάντα την τέλεια συμπεριφορά και την πρωτιά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής στους οποίους επιδίδονται τα παιδιά (Κρασανάκης, 1991).

Για να πετύχουν τους παραπάνω στόχους, είναι πολλές φορές αμείλικτοι στις τιμωρίες, περιορίζοντας τις ελευθερίες των παιδιών, θέλουν να χαράζουν και να διαμορφώνουν την πορεία στις οποιοσδήποτε επιλογές των παιδιών και γενικά, γίνονται απαιτητικοί, υπερβολικοί και ανυποχώρητοι. Παλιότερα, η αυστηρότητα των γονιών, ήταν συνυφασμένη κυρίως με τη σωματική βία. Τα τελευταία χρόνια, στη νεότερη δηλαδή γενιά, έχει περιοριστεί η σωματική βία αλλά ασκείται κυρίως η ψυχολογική πίεση (Κρασανάκης, 1991).

4.2. Επιεικείς γονείς.

Είναι οι γονείς που είναι ήπιοι και συγκαταβατικοί στις κρίσεις τους. Είναι αντίθετοι των αυστηρών γονιών. Συγχωρούν εύκολα τα παιδιά τους, όταν σφάλουν και προσπαθούν να τα καταλαβαίνουν και να έχουν καλή επαφή μαζί τους.

Και αυτοί οι γονείς, όπως οι αυστηροί παρακινούνται από την υπερβολική τους αγάπη για τα παιδιά. Η διαφορά έγκειται στο ότι οι αυστηροί γονείς προσπαθούν να την κρύψουν όσο πιο καλά μπορούν, ενώ οι επιεικείς γονείς την διαλαλούν με τις πράξεις τους και την προσφέρουν απλόχερα στα παιδιά τους, χωρίς να τα τιμωρούν και να τα πικραίνουν καθόλου. Αυτού του είδους οι γονείς έχουν δώσει την εντύπωση στα παιδιά τους ότι ζουν σε ένα τέλειο και ονειρικό κόσμο, όπου όλα μπορούν να συγχωρεθούν. Γι' αυτό κι έχουν χαρακτηριστεί αρνητικά από τους ψυχολόγους, γιατί παραχαϊδεύοντας τα παιδιά, τα βλάπτουν αντί να τα ωφελούν (Κρασανάκης, 1991).

4.3. Απόντες γονείς

Απόντες, χαρακτηρίζονται οι γονείς που είναι αμέτοχοι στις υποχρεώσεις τους προς την οικογένεια και τα παιδιά. Είναι οι γονείς που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σωστά στα καθήκοντά τους. Είναι τόσο απορροφημένοι από τα δικά τους προβλήματα ή δεν έχουν διάθεση να ασχοληθούν με τίποτα ούτε και με την αγωγή των παιδιών τους. Η βοήθειά τους, αρκείται στην παροχή υλικών αγαθών. Τα παιδιά παίρνουν αρνητικά μηνύματα για τη στάση που θα κρατήσουν στα δικά τους παιδιά. Συγκρούσεις, αντιθέσεις και κυρίως απομόνωση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που βιώνουν τα συγκεκριμένα παιδιά (Κρασανάκης, 1991).

4.4. Δημοκρατικοί Γονείς

Είναι αυτοί που ενθαρρύνουν τα παιδιά τους στην αυτονομία. Οι γονείς αυτοί δείχνουν σεβασμό προς την ατομικότητα των παιδιών, αναγνωρίζουν τα δικαιώματά τους και εκτιμούν τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Επίσης, δείχνουν

εμπιστοσύνη στα παιδιά τους και τους παρέχουν πρωτοβουλίες. Οι δημοκρατικοί γονείς ασκούν αυτοκριτική για τις δικές τους συμπεριφορές με σκοπό την αυτοβελτίωσή τους. Όταν μάλιστα ο γονέας αυτού του τύπου θελήσει να ασκήσει έλεγχο στο παιδί του, το κάνει με αγάπη και στοργή (Διαμαντόπουλος, 1995).

4.5. Ιδανικοί Γονείς

Είναι αρκετά δύσκολο και σχετικό να χαρακτηρίσουμε έναν γονιό ως ιδανικό, μιας και οι γονείς είναι και αυτοί άνθρωποι και είναι φυσικό να κάνουν λάθη στην αγωγή των παιδιών. Εξ άλλου η έννοια του ιδανικού δεν είναι σταθερή και απόλυτη, αλλά είναι σχετική και διαφοροποιείται από άνθρωπο σε άνθρωπο. Παρά ταύτα, υπάρχουν κάποια στοιχεία που ενδεχομένως κάνουν έναν γονιό, "ιδανικό".

Οι γονείς αυτοί πιστεύουν ότι η μητρότητα και η πατρότητα δεν είναι ένα απλό βιολογικό γεγονός αλλά είναι κυρίως κοινωνικό και ψυχολογικό. Δεν θεωρούν τα παιδιά ως κτήμα τους, αλλά σαν ξεχωριστές προσωπικότητες και πιστεύουν ότι μπορούν να διδαχθούν από αυτά.

Ο ιδανικός γονιός είναι ο φίλος για τα παιδιά, το πρότυπο, ο παιδαγωγός, ο προστάτης, ο τροφέας, αλλά κυρίως είναι αυτός που τα παιδιά μπορούν να στηριχτούν πάνω του και να υπολογίζουν στη βοήθειά του.

Αγαπά και καταλαβαίνει, γνωρίζει τις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών, τα οποία δεν θέλει να τελειοποιήσει αλλά να τα βοηθήσει να μην επαναλάβουν τα ίδια λάθη.

5. Ο ρόλος των γονέων

Οι γονείς ανάλογα με τα πρότυπα με τα οποία έχουν μεγαλώσει, τις προσδοκίες τους και τις προτιμήσεις τους, διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους και τον ρόλο τους απέναντι στα παιδιά.

Ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός, για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του παιδιού και την κοινωνικοποίησή του, γιατί δημιουργούνται ισχυροί φυσικοί και ψυχικοί δεσμοί. Η επίδραση του ρόλου αυτού έχει μεγάλη χρονική διάρκεια και είναι φυσική αβίαστη και αυθόρμητη (Ηλιόπουλος, 1987).

Για να μπορέσει ο γονιός να ανταποκριθεί στον γονεϊκό του ρόλο, δεν θα πρέπει να ταυτιστεί απόλυτα μαζί του, παραγκωνίζοντας εντελώς τους άλλους ρόλους που πρέπει να διεκπεραιώσει. Φυσικό, λοιπόν, είναι να υπάρχουν συγκρούσεις στον γονεϊκό ρόλο, γιατί οι προσδοκίες των γονιών ίσως να διαφέρουν από τις προσδοκίες και απαιτήσεις των παιδιών τους και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζουν.

«Οι συγκρούσεις που υπάρχουν στο γονεϊκό ρόλο γίνονται για τους εξής λόγους:

- α) Δεν είναι σαφώς οριοθετημένος, μιας και δεν υπάρχουν ρητοί κανόνες εφαρμογής του και μέθοδοι για την επιτυχία του.
- β) Έχει μεσολαβητικό χαρακτήρα, δηλαδή ενώνει το παρόν και το παρελθόν, τη νέα γενιά με την παλιά κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα τις διαφορές απόψεων και τις συγκρούσεις.
- γ) Γίνεται συνεχής "έλεγχος" από τα παιδιά, τα οποία επικρίνουν και καταδικάζουν τους γονείς τους όταν πέφτουν σε λάθη και σφάλματα.
- δ) Τέλος, οι συγκρούσεις μπορούν να υπάρξουν κυρίως στα πρωτότοκα παιδιά, στα οποία οι γονείς εξ αιτίας της άγνοιάς τους, δεν ξέρουν πώς να εφαρμόσουν το ρόλο, γιατί είναι κάτι το πρωτόγνωρο και δεν υπάρχουν "συνταγές" για σίγουρη επιτυχία» (Ξωχέλλης, 1984, σελ.25-26).

Φανερό τέλος είναι ότι διαφορετικός είναι ο ρόλος του πατέρα από εκείνον της μητέρας, μέσα στην οικογένεια, χωρίς όμως να τους αντιλαμβανόμαστε ξεχωριστά, αλλά μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας και του διαλόγου για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος.

5.1. Ο ρόλος της σχέσης της μητέρας και του βρέφους

Η μητρότητα περιλαμβάνει ένα σαρκικό δεσμό που στην αρχή είναι συνεχής και έπειτα διακόπτεται. Η μητέρα τον βιώνει περισσότερο και διαφορετικά από το παιδί αυτό τον χωρισμό, κατά τη διάρκεια της γέννας. Η διαδικασία της γέννησης επιφέρει μια αναστάτωση στη φυσιολογική λειτουργία. Το παιδί θηλάζει τον μαστό, μπορεί όμως να αναπτυχθεί εξίσου καλά θηλάζοντας ένα μπιμπερό. Είτε τραφεί από το μαστό είτε από το μπουκάλι, το στήθος παραμένει γι' αυτό το σύμβολο της μητέρας και της αγάπης της, το σύμβολο ενός καταφυγίου (Chiland και Καρρά, 1994).

Ακόμα και όταν το παιδί γίνει δύο με τριών μηνών δείχνει μια προτίμηση προς το πρόσωπο της μητέρας του από ότι σε έναν ξένο. Η προτίμησή του αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι με τη μητέρα του έρχεται πιο συχνά σε επαφή, την αντιλαμβάνεται από τη μυρωδιά της και το άγγιγμά της που πλέον είναι σε θέση να τα συνειδητοποιεί. Επιπλέον, η μητέρα έχοντας ασχοληθεί περισσότερο με το μωρό της από ότι οι άλλοι, γνωρίζει πλέον τις ικανότητες του, τις αντιδράσεις του και τους ρυθμούς του. Ξέρει επακριβώς τι ενέργειες πρέπει να κάνει για να το καθησυχάσει ή να το κάνει να γελάσει (Χουντουμάδη, 1996).

Η μητέρα που είναι ευαίσθητη στις ανάγκες του παιδιού της και έχει εμπιστοσύνη στη φύση του παιδιού της θέλει το παιδί της να στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις για να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες που συναντά. Στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης ο ρόλος της μητέρας είναι πιο αποφασιστικός στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού από ότι ο ρόλος του πατέρα. Από την μητέρα του θα αποκτήσει τα θεμελιακά του αισθήματα για τον κόσμο και τον εαυτό του. Αργότερα, μετά το τρίτο έτος της ηλικίας, ο ρόλος του πατέρα είναι πιο αποφασιστικός από το ρόλο της μητέρας (Chiland και Καρρά, 1994).

Αξιοσημείωτο είναι βέβαια, ότι η αγωγή του παιδιού και η έναρξη για τη διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας αρχίζει από την σύλληψη κιόλας του εμβρύου. Εννέα μήνες κατά τους οποίους κυοφορείται το έμβρυο μέσα στη μήτρα της μητέρας του, μπορεί να ασκηθεί σωστή αγωγή. Σύμφωνα με την επιστήμη της προγεννητικής αγωγής, μια επιστήμη που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια, το έμβρυο αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα και τις σκέψεις της μητέρας του μέσα από τα κύτταρά του. Η αρνητική στάση της μητέρας του γι' αυτό, το τραυματίζει βαθειά, ενώ αντίθετα η θετική στάση της μητέρας του πάνω σ' αυτό ενεργεί πολύ σημαντικά στην εξέλιξη της πορείας του (Baumrind, 2000).

Στην περίοδο της εγκυμοσύνης αναπτύσσεται το μητρικό συναίσθημα, η λεγόμενη μητρότητα κάτι που ενυπάρχει σε όλες τις γυναίκες, αλλά εκείνη την περίοδο αρχίζει και διαφαίνεται έντονα.

Βέβαια η μητρότητα δεν υπάρχει σε όλες τις γυναίκες στον ίδιο βαθμό, γιατί εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες. Ο πιο σημαντικός παράγοντας είναι η ωριμότητα, (ψυχολογική και σωματική) της γυναίκας. Η γυναίκα που έχει ωριμάσει πνευματικά, ηθικά και σωματικά, αντιλαμβάνεται πιο βαθιά και ουσιαστικά την έννοια της μητρότητας, από κάποια άλλη που είναι ανώριμη στην ηλικία ή στον τρόπο σκέψης.

Η μητέρα, επομένως, αποτελεί το πλέον σημαντικό πρόσωπο για τη σωστή και υγιή ανάπτυξη του παιδιού της και κανένας άλλος δεν μπορεί να μιμηθεί με επιτυχία αυτό το μοναδικό ρόλο.

Ο ρόλος της μητέρας στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι άμεσος και σημαντικός. Η μητέρα είναι το πρώτο πρόσωπο που θα αντικρύσει το νεογέννητο βρέφος και το ίδιο αυτό πρόσωπο θα καταβάλει τα μέγιστα στην αγωγή και κοινωνικοποίησή του. Είναι ο πρωταρχικός φορέας για να αναπτυχθεί, να ολοκληρωθεί και κατά συνέπεια να προσαρμοστεί στην κοινωνία. Δέχεται την επίδρασή της, δημιουργεί την εικόνα κάποιας συμπεριφοράς κι ανάλογα ενεργεί. Έτσι, λοιπόν, η μητέρα έχει υποχρέωση να δώσει στο παιδί τα κατάλληλα ερεθίσματα και τις ευνοϊκές εκείνες συνθήκες που είναι απαραίτητες για να μπορέσει να προσαρμοστεί στο κοινωνικό περιβάλλον (Bernard, 1992).

Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά «ο δεσμός που αναπτύσσεται μεταξύ μητέρας-παιδιού, είναι και οφείλει να είναι, άριστος, γιατί από αυτόν εξαρτάται η ομαλή συναισθηματική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού» (Bernard, 1992, σελ.154).

Οι περισσότεροι ψυχολόγοι συμφωνούν ότι το κλειδί της ομαλής συναισθηματικής ανάπτυξης του ανθρώπου βρίσκεται στη βρεφική ηλικία και εκφράζεται με τον όρο **προσκόλληση**, δηλαδή το στενό και ισχυρό συναισθηματικό δεσμό που δημιουργείται μεταξύ του βρέφους και της μητέρας κατά το πρώτο έτος ζωής. «Η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται από αμοιβαία συναισθήματα στοργής και την έντονη επιθυμία για φυσική εγγύτητα» (Δημητρίου-Χατζηγεοφύτου, 2001, σελ. 265).

Οι έρευνες σχετικά με την προσκόλληση εστιάζονται στην προσκόλληση του **βρέφους προς τη μητέρα**, η οποία αρχίζει να δημιουργείται γύρω στον έκτο μήνα της ζωής του. «Η σχέση που δημιουργείται, εξελίσσεται και επηρεάζει την περαιτέρω ανάπτυξη με τρόπο αμφίδρομο, άρα και η προσκόλληση της **μητέρας προς το παιδί**

είναι εξίσου σημαντική και καθοριστική σε όλους τους τομείς ανάπτυξης αλλά ιδιαίτερα στο συναισθηματικό τομέα» (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, 2001, σελ. 265).

5.1.1. Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση μητέρας-βρέφους

Η βιομηχανική επανάσταση, η οποία συνέβαλε στην αναθεώρηση πολλών οικογενειακών θεσμών και κατάρριψη ιδεών, και το φεμινιστικό κίνημα της δεκαετίας του '70, συντέλεσαν στην έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό χώρο. Οι απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας και οι αυξημένες οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια, επέβαλαν την εργασία στην μητέρα.

Έτσι η γυναίκα της σημερινής εποχής θα πρέπει να επιτελέσει πολλούς ρόλους: πάνω απ' όλα είναι γυναίκα, επίσης είναι σύζυγος, νοικοκυρά, μητέρα και υπάλληλος. Λογικό, λοιπόν είναι, κάποιοι ρόλοι να αποδυναμώνονται ή να μην εφαρμόζονται πολύ σωστά και από την άλλη η γυναίκα να αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα από την ύπαρξη τόσων ρόλων στη ζωή της.

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εργαζόμενες μητέρες ασχολούνται 40 ώρες με την εργασία και 36 ώρες ασχολούνται με τις δουλειές του νοικοκυριού, με τα παιδιά και τον σύζυγο μέσα στην εβδομάδα.

Οι γυναίκες με τέτοιο ωράριο προσπαθούν να ισορροπήσουν τους ρόλους τους και τις καταστάσεις. Λίγες όμως είναι αυτές που καταφέρνουν να κρατήσουν τις ισορροπίες. Αν δεν είναι ικανοποιημένες από τον ένα ή τον άλλο ρόλο, φαίνεται στην προσωπική τους ευτυχία και στην συμπεριφορά τους απέναντι στην οικογένεια.

Για να καταφέρουν να αποδίδουν καλά στον επαγγελματικό και στον οικογενειακό χώρο, αφιερώνουν ελάχιστο χρόνο για την περιποίηση του εαυτού τους και στο να κάνουν πράγματα που τις ευχαριστούν, αισθάνονται μονίμως κουρασμένες, νιώθουν μόνες από κοινωνικής πλευράς και πιστεύουν ότι όλα τα βάρη πέφτουν πάνω τους, με αποτέλεσμα να γίνονται ευέξαπτες και νευρικές. Επίσης, έχοντας πιεσμένο πρόγραμμα, αγχώνονται και δεν απολαμβάνουν τις στιγμές που αφιερώνουν στα παιδιά τους.

Τα παιδιά από την πλευρά τους νιώθουν παραμελημένα και μόνα, κι έχουν έντονη την ανάγκη να επικοινωνήσουν και να βελτιώσουν τη σχέση που έχουν μαζί τους.

Πολλές είναι αυτές που νιώθουν ενοχές ότι δεν είναι καλές μητέρες μιας και δεν περνούν πολύ χρόνο με τα παιδιά τους. Βέβαια λύσεις για την αναπλήρωση της

επικοινωνίας υπάρχουν, όπως η ενασχόληση κατά το υπόλοιπο της ημέρας επικοινωνητικά με τα παιδιά, το να πηγαίνουν βόλτες, η συζήτηση όλων των προβλημάτων των παιδιών και η παροχή συμβουλών και προτάσεων, η βοήθεια στα μαθήματα, η ανάγνωση παραμυθιών και το παίξιμο με τα μικρότερα παιδιά. Εν ολίγοις πρέπει να δείχνουν τεράστιο ενδιαφέρον για τον τρόπο ζωής του παιδιού τους και να ασχολούνται συνέχεια μαζί του, όσο βέβαια τους επιτρέπουν οι δυνάμεις τους. (Clarke - Stewast , 1998).

5.2. Ο ρόλος του πατέρα στη συναισθηματική αγωγή

Παλαιότερα υπήρχε η αντίληψη ότι η ανατροφή των παιδιών ανήκει εξ' ολοκλήρου στη μητέρα. Κάτι τέτοιο ενισχυόταν από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του γυναικείου πληθυσμού ασχολείτο αποκλειστικά με το νοικοκυριό και κατ' επέκταση με την ανατροφή των παιδιών. Ο άντρας-πατέρας εμφανιζόταν ως ο κουβαλητής του σπιτιού, ήταν ο αρχηγός του σπιτιού και αυτή η θέση δεν του άφηνε περιθώρια για την ανατροφή των παιδιών. Η προσφορά του άντρα στην οικογένεια μεταφραζόταν σε υλικά αγαθά, ενώ της γυναίκας σε συναισθήματα. Αυτή ήταν η νοοτροπία που επικρατούσε και για την ελληνική οικογένεια (Κατάκη, 1998).

Όμως η επίδραση του πατέρα φαίνεται κιάλας από την βρεφική ηλικία. Μια έρευνα έδειξε ότι τα αγοράκια μόλις 5 μηνών, τα οποία είχαν πολλές επαφές με τους πατέρες τους αισθανόταν πιο άνετα όταν περιβάλλονταν από άγνωστους μεγαλύτερους σε ηλικία, καθώς έβγαζαν περισσότερους ήχους και δυσανασχετούσαν λιγότερο όταν οι άγνωστοι τα έπαιρναν αγκαλιά σε σχέση με βρέφη των οποίων οι πατεράδες τους δεν συμμετείχαν στην ανατροφή τους (Gottman, 2000).

Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών είναι πολύ σημαντική. Οι πατέρες που ενδιαφέρονται και μετέχουν ενεργά στη ζωή των παιδιών τους, ιδίως εκείνοι που είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι για τα παιδιά τους, ωφελούν με τρόπο μοναδικό την ψυχική και σωματική τους υγεία. Ένας πατέρας μπορεί να επηρεάσει τα παιδιά έτσι όπως δεν μπορεί μια μητέρα, ειδικά σε κάποιους τομείς όπως είναι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους και οι επιδόσεις στο σχολείο. Η επιρροή αυτή του πατέρα έχει μεγάλη διάρκεια και ισχύ. Μια διαχρονική μελέτη, που ξεκίνησε κατά τη δεκαετία του 1950, έδειξε ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας ήταν παρών και συμμετείχε στη ζωή και τη φροντίδα τους έγιναν

περισσότερο ενσυναισθητικοί, συμπονετικοί ενήλικες, είχαν καλύτερες κοινωνικές σχέσεις και μακροβιότερους και ευτυχέστερους γάμους από ό,τι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας απουσίαζε (Gottman, 2000).

Απ' τα παραπάνω λοιπόν προκύπτει ότι τα παιδιά χρειάζονται πράγματι τον πατέρα τους, όχι όμως τον οποιοδήποτε πατέρα. «Η ζωή των παιδιών βελτιώνεται από έναν πατέρα που είναι συναισθηματικά παρών, αξιόπιστος και ικανός να προσφέρει στα παιδιά του ανακούφιση σε περιόδους αναστάτωσης. Με το ίδιο σκεπτικό, τα παιδιά θα πληγωθούν από ένα πατέρα ο οποίος τα κακοποιεί, τα επικρίνει συνεχώς, τα εξευτελίζει ή τα αντιμετωπίζει με συναισθηματική ψυχρότητα» (Gottman, 2000, σελ.196).

Πολλοί πιστεύουν ότι η επίδραση του πατέρα συντελείται κυρίως μέσα από το παιχνίδι. Όχι μόνο γιατί οι μπαμπάδες αφιερώνουν χαρακτηριστικά μεγαλύτερο μέρος του χρόνου που διαθέτουν για τα παιδιά τους σε δραστηριότητες παιχνιδιού, αλλά και γιατί το στιλ του παιχνιδιού που υιοθετούν είναι πιο πολύ σωματικό και περισσότερο συναρπαστικό από την αντίστοιχη αλληλεπίδραση των μητέρων. «Το τραχύ πατρικό στιλ του θορυβώδους παιχνιδιού χαράσσει μια σημαντική δίοδο που διευκολύνει τη μάθηση των συναισθημάτων από τα παιδιά. Το παιδί μαθαίνει να παρατηρεί και να αντιδρά στα επικοινωνιακά σήματα του πατέρα του για να βιώσει μια θετική εμπειρία» (Gottman, 2000, σελ.201). Οι δεξιότητες αυτές είναι εξαιρετικά χρήσιμες καθώς το παιδί αποτολμά να βγει έξω στον κόσμο των συνομηλίκων του. Από την εμπειρία των παιχνιδιών του με τον μπαμπά έχει μάθει να διαβάζει τα μηνύματα των άλλων και ξέρει πώς να ρυθμίζει τα συναισθήματά του έτσι ώστε να συμβάλλει σε ένα διασκεδαστικό παιχνίδι.

Πολύ σημαντικό είναι να αποφεύγει ο πατέρας τις επικρίσεις, την ταπείνωση, τον εξευτελισμό και την αδιακρισία με τα παιδιά του. Τα παιδιά που τα πηγαίνουν καλύτερα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους και στις σχολικές τους επιδόσεις είναι εκείνα των οποίων οι πατέρες αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και επικροτούν τα επιτεύγματά τους. Είναι οι πατέρες που λειτουργούν ως «συναισθηματικοί μέντορες», οι οποίοι δεν απορρίπτουν ούτε και κατακρίνουν τα αρνητικά συναισθήματα των παιδιών τους. Αντίθετα, δείχνουν ενσυναίσθηση και προσφέρουν καθοδήγηση για να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αντιμετωπίσουν αυτά τα αρνητικά συναισθήματα (Gottman, 2000).

5.2.1. Η ενασχόληση του πατέρα με τη φροντίδα του παιδιού

Όπως η μητέρα έτσι και ο πατέρας πρέπει να περιποιείται και να φροντίζει το παιδί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι κατ' αυτό τον τρόπο μειώνεται ο ανδρισμός του, εφόσον η παιδαγωγική παρουσία του πατέρα παρέχει ασφάλεια. Το αγόρι χρησιμοποιεί το ανδρικό πρότυπο για να διαμορφώσει τη προσωπικότητα του σαν άνδρας. Από την άλλη πλευρά, επιδρά και στον ψυχικό κόσμο του κοριτσιού, όσον αφορά στη διαμόρφωση γνώμης για το ανδρικό φύλο (Δρόσου, 1985).

Το παιδί έχει ανάγκη για δημιουργία στενών σχέσεων με το πατέρα του. Είναι σημαντικό ο πατέρας να ρυθμίζει το πρόγραμμα του, ώστε να εξασφαλίζει αρκετό χρόνο για την ενασχόληση του με το παιδί (Δρόσου, 1985). Επομένως οι συναισθηματικοί δεσμοί πατέρα-παιδιού διαμορφώνονται μέσα από τη δομή της καθημερινής ζωής. Η εμπλοκή του μέλλοντα πατέρα στην εγκυμοσύνη της συντρόφου του, στη γέννηση και στις πρώτες ημέρες της ζωής του βρέφους έχει πολύ μεγάλη σημασία. Προσφέρει, τόσο στο βρέφος όσο και στον πατέρα του, ευκαιρίες να μάθουν ο ένας τον άλλον και να ξεκινήσουν θετικά τη σχέση τους. Αν ο πατέρας συμμετέχει στη φροντίδα του παιδιού από τις πρώτες κιόλας μέρες της ζωής του, είναι πολύ πιθανό να συνεχίσει να το κάνει και κατά τη διάρκεια της μέσης παιδικής ηλικίας αλλά και στην εφηβεία.

Έτσι λοιπόν κάθε πατέρας που επιθυμεί μια στέρεη σχέση με τα παιδιά του θα πρέπει να θέσει τα θεμέλιά της κατά τη διάρκεια της κύησης και των πρώτων μηνών της ζωής του. «Επειδή η επικοινωνία γονέων και βρέφους είναι μια αμφίδρομη διαδικασία, το νεογέννητο έχει κι αυτό την ευκαιρία να μάθει από πολύ νωρίς, με δάσκαλο τον πατέρα του. Καθώς εξοικειώνεται με τη φυσιογνωμία, τη φωνή, το βήμα, τη μυρωδιά του πατέρα του, αλλά και με τον τρόπο που το κρατά, το βρέφος μαθαίνει να συνδέει την παρουσία του μπαμπά με την παρηγοριά και την ασφάλεια. Από το πώς εκείνος αντιδρά διδάσκεται σημαντικά μαθήματα κοινωνικού ελέγχου». (Gottman, 2000, σελ.210).

Τελικά, «επιτυχημένος πατέρας δεν είναι αυτός που ρυθμίζει τα πράγματα ανεξάρτητα από τα παιδιά του. Είναι αυτός που αποδέχεται το ρόλο του στην εικοσάχρονη διαδικασία της ανατροφής ενός ανθρώπινου όντος. Είναι αυτός που αφιερώνει χρόνο στα παιδιά του, στο καθένα χωριστά και δημιουργεί μαζί τους σχέσεις ανάλογες με την ηλικία τους» (Gottman, 2000, σελ.210).

Β΄ ΜΕΡΟΣ

1. Λάθη των γονέων στην ανατροφή των παιδιών

Το πρώτο και σημαντικότερο λάθος, που διαπράττουν οι γονείς είναι το ότι ξεχνούν πάνω από όλα ότι είναι άνθρωποι με αδυναμίες, ελαττώματα, δεν είναι παντογνώστες και σίγουρα κάνουν λάθη στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, τα οποία όμως μπορούν να τα συνειδητοποιήσουν και να μην τα επαναλάβουν.

Οι γονείς πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις για την ανατροφή των παιδιών, να προετοιμάζονται για τα ενδεχόμενα μελλοντικά προβλήματα και να δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις για αρμονική συνεργασία, τόσο μεταξύ τους όσο και με τα παιδιά. Η συμπεριφορά τους προς τα παιδιά, επηρεάζει όχι μόνο την σχέση που θα έχουν με τα παιδιά αλλά και ολόκληρη την ανάπτυξη του χαρακτήρα των παιδιών.

Ας δούμε όμως κάποια λάθη, τα οποία κάνουν οι γονείς, χωρίς να τα συνειδητοποιούν:

α) Πολλοί γονείς στην προσπάθειά τους να καθοδηγήσουν, να συμβουλέψουν και να προστατέψουν τα παιδιά, με σκοπό να τα κάνουν ευτυχισμένα κι επιτυχημένα στη ζωή, τα καταπιέζουν, καταπνίγουν τις επιθυμίες τους και δεν τους δίνουν περιθώρια για πρωτοβουλίες και αυτονομία. Τα παιδιά, νιώθουν ανάκανα να κάνουν κάτι μόνα τους και πιστεύουν ότι είναι κλεισμένα σε χρυσό κλουβί. Είναι σημαντικό να δίνουν κάποιες ελευθερίες στα παιδιά, όχι όμως να καταλήγουν στην ασυδοσία (Ντράικωρς, 1976).

β) Οι γονείς με την καταπιεστική και αποκλειστική αγάπη που δείχνουν στα παιδιά (και την ίδια αγάπη προσδοκούν να εισπράξουν) τα αποξενώνουν από τον έξω κόσμο, τα εμποδίζουν στο να κάνουν φιλίες και γνωριμίες και τέλος τα παιδιά αυτά γίνονται ενήλικες μοναχικοί, εσωστρεφείς, με προβλήματα κοινωνικής συμπεριφοράς και συναναστροφής (Ντράικωρς, 1976).

γ) Από την άλλη, οι εντελώς αδιάφοροι γονείς, οι γονείς δηλαδή που δεν δίνουν σημασία στα προβλήματα και στις ανάγκες των παιδιών, δεν τους προσφέρουν αγάπη και φροντίδα, δημιουργούν ψυχολογικές διαταραχές και νοητική καθυστέρηση στα παιδιά, τα οποία νιώθουν μόνα, εγκαταλειμμένα και αποξενωμένα. Κι αυτό γιατί η ψυχολογική ανάγκη του παιδιού να αγαπά και να

αγαπιέται, να φροντίζεται, να νιώθει ασφαλές, δεν ικανοποιείται κι έτσι δημιουργούνται ανεπανόρθωτες ψυχικές βλάβες και τραύματα (Μουδατσάκη, 1995).

δ) Οι γονείς ξεχνάνε να συμπεριφέρονται μερικές φορές σαν τα παιδιά, να παίζουν μαζί τους, να προσπαθούν να σκέφτονται όπως τα παιδιά, ώστε να καταλαβαίνουν τον τρόπο και την αιτία των πράξεών τους και απαιτούν από τα παιδιά να φέρονται, να σκέφτονται και να ενεργούν όπως οι μεγάλοι, κάτι που είναι αρκετά δύσκολο. Οι γονείς απαιτούν την τελειότητα από τα παιδιά στην συμπεριφορά τους και τυφλή υπακοή στο πρόσωπό τους, έχοντας βέβαια, τις περισσότερες φορές, καλό κίνητρο. Ο τρόπος όμως που εκφράζουν την απαίτηση αυτή είναι αυταρχικός και βίαιος (Χριστοδουλίδη, 1980).

ε) Πολλά λάθη γίνονται από τους γονείς ανάλογα με τη σειρά της γέννησης των παιδιών.

Οι γονείς κάνουν τα περισσότερα λάθη, κυρίως στο πρωτότοκο παιδί, από άγνοια και από έλλειψη εμπειρίας. Πολλές φορές οι γονείς φτάνουν σε υπερβολές και παραφέρονται. Με την γέννηση των άλλων παιδιών, οι γονείς κάνουν συγκρίσεις με το πρωτότοκο και ίσως να αδιαφορήσουν και να το παραμερίσουν με τον ερχομό του δεύτερου παιδιού, δίνοντας περισσότερη προσοχή στο νέο μέλος της οικογενείας.

Στο τελευταίο παιδί, οι φροντίδες και η προσοχή που του δίνουν είναι μερικές φορές υπερβολικές και καταπιεστικές με αποτέλεσμα το παιδί να εξαρτάται αποκλειστικά από τους γονείς, να μην έχει δική του πρωτοβουλία και γνώμη, να μην είναι αυτόνομο και να νιώθει καταπίεση και ασφυκτική αγάπη. Τα μεγαλύτερα αδέρφια του, βλέποντας την ιδιαίτερη προσοχή και αγάπη που του δείχνουν οι γονείς, υπάρχει περίπτωση να ζηλέψουν και να του κρατήσουν κακία, μιας και συγκεντρώνει όλα τα προνόμια των γονιών του.

Το μεσαίο παιδί, συγκεντρώνει τα λιγότερα προνόμια και τη λιγότερη προσοχή των γονιών και ίσως και κάποια αδιαφορία εκ μέρους τους μιας και αφιερώνουν την περισσότερη φροντίδα τους στο τελευταίο παιδί τους.

Το μοναχοπαιδί μιας και μεγαλώνει σε κλίμα υπερπροστατευτικό και σε περιβάλλον μεγάλων, νιώθει ανασφάλεια στην επαφή του με τα άλλα παιδιά, γίνεται απαιτητικό, ανυπόμονο και επίμονο στις απαιτήσεις του, τις οποίες συνήθως τις πραγματοποιούν οι γονείς του και δυσκολεύεται στις σχέσεις του, μιας και έχει μάθει να τα έχει όλα δικά του και δεν γνωρίζει την άρνηση.

στ) Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούν συνοπτικά κάποια σημαντικά λάθη που κάνουν οι γονείς (Ντράικωρς, 1976):

- Δεν σέβονται την προσωπικότητα του παιδιού και το θεωρούν ως κτήμα τους.
- Τρομοκράτηση με σωματικές ποινές και ψυχολογική βία.
- Υπερβολική επίβλεψη και αφαίρεση δικαιωμάτων με αποτέλεσμα το παιδί να νιώθει ανίκανο να κάνει οτιδήποτε.
- Συνεχής γκρίνια, μαλώματα και τιμωρίες για μη ουσιαστικά προβλήματα, με παράλληλη ταπείνωση του εγωισμού του παιδιού.
- Αδιαφορία και έλλειψη τρυφερότητας και αγάπης.
- Δημιουργία καταστάσεων που ευνοούν την ανισότητα των δύο φύλων.

2. Κακοποίηση

Τα θεμέλια για τη σωστή συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού τοποθετούνται στη βρεφική και νηπιακή ηλικία και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της φροντίδας που δέχεται το παιδί από τους γονείς ή όποιους άλλους έχουν αναλάβει την ανατροφή του στο στάδιο αυτό. Όταν οι πρώτες αυτές εμπειρίες, αλλά και η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο παιδί και τους γονείς χαρακτηρίζονται από ζεστασιά, εγγύτητα και υπευθυνότητα, το παιδί ακολουθεί μια φυσιολογική συναισθηματική ανάπτυξη. Αντίθετα, ο γονιός που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού του, που δεν παρέχει αγάπη, φροντίδα και συναισθηματική σταθερότητα, καλλιεργεί συναισθήματα ανασφάλειας και ανησυχίας που υποδαυλίζουν την ίδια του τη σχέση με το παιδί.

Κακοποίηση είναι μία βίαιη και επιθετική συμπεριφορά ή ενέργεια που δημιουργεί βλάβη, τραύμα, πόνο, φόβο, απειλή, αίσθημα δυσαρέσκειας, δυσφορίας, αποστροφής ή ενοχής και έχει αρνητική επίδραση στο άτομο που τη δέχεται.

2.1. Αιτιολογία

Για χρόνια οι μελέτες εστιάζονταν στην ψυχοπαθολογία του γονέα για να εξηγήσουν το πρόβλημα της παιδικής σωματικής κακοποίησης. Σήμερα όμως αναγνωρίζουμε πως η κακοποίηση παιδιού από τους γονείς του είναι το αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων, που σχετίζονται όχι μόνο με τους γονείς αλλά και με τη δυσλειτουργία της οικογένειας και με κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες.

Ο Μαδιανός (2006), αναφέρει ότι οι παράγοντες που σχετίζονται με την οικογενειακή βία είναι οι εξής:

- Ατομικοί παράγοντες: Γάμος σε νεαρή ηλικία, υπερβολική κατανάλωση οινοπνευματωδών, κατάθλιψη, διαταραχή προσωπικότητας, χαμηλό εισόδημα, εμπειρίες βίας ή κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία.
- Παράγοντες διαπροσωπικών σχέσεων: Συζυγικές συγκρούσεις, συζυγική ανισορροπία, ανδροκρατική οικογένεια, οικονομικό στρες, φτώχη λειτουργικότητα της οικογένειας.
- Περιβαλλοντικοί παράγοντες: Αδύναμοι κοινοτικοί δεσμοί, φτώχεια και ανομία φύλων, ανύπαρκτο Κοινοτικό υποστηρικτικό σύστημα.

- Κοινωνικοί παράγοντες: Η βία είναι αποδεκτή κοινωνικά, παραδοσιακοί ρόλοι, κοινωνική απενσωμάτωση.

Στους παράγοντες αυτούς μπορούν ακόμα να προστεθούν και οι πολιτικές που ενισχύουν την ανισότητα, μειώνουν την αξία του παιδιού και καταπατούν τα δικαιώματά του.

Οι αιτίες της παιδικής κακοποίησης εντοπίζονται στη δυσλειτουργία του γονεϊκού ρόλου, στην ανάληψη καθηκόντων σε νεαρή ηλικία (ανεπιθύμητη κύηση), στην εκτός γάμου μητρότητα, στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, στη γέννηση παιδιού με ειδικές ανάγκες, στην ψυχοπαθολογία γονέων και στο ότι οι γονείς που κακοποιούν έχουν και οι ίδιοι βιώσει την κακοποίηση από τους γονείς τους ως παιδιά (Λεβιδιώτη – Λέκκου, 1996).

Βλέπουμε λοιπόν ότι η κακοποίηση που υφίστανται τα παιδιά, τα προδιαθέτουν ως ενήλικες, να κακοποιούν και τα δικά τους παιδιά. Έχουμε έτσι το **φαύλο κύκλο της βίας**. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, «τα θύματα κακοποίησης έχουν μάθει από τις παιδικές τους εμπειρίες ότι η βία αποτελεί μια κατάλληλη και αποδεκτή μορφή πειθαρχίας. Η βία μπορεί να διαιωνίζεται από τη μία γενιά στην επόμενη, καθώς η κάθε γενιά μαθαίνει να κακοποιεί, για το λόγο ότι είναι μέλος μιας βίαιης, βάνουσης οικογένειας». Πάντως αξίζει να σημειωθεί ότι «[η] παιδική κακοποίηση δεν οδηγεί απαραίτητα στην ανακύκλωση της βίας. Στην πραγματικότητα, οι στατιστικές έρευνες δείχνουν ότι μόνο το ένα τρίτο των ατόμων που κακοποιήθηκαν ή παραμελήθηκαν ως παιδιά κακοποιούν τα δικά τους παιδιά τα υπόλοιπα δύο τρίτα αυτών που κακοποιήθηκαν ως παιδιά, δεν κακοποιούν τα παιδιά τους» (Feldman, 2009, σελ.333-334).

2.2. Μορφές κακοποίησης

Οι συνηθέστερες **μορφές** κακοποίησης είναι:

- Η σωματική κακοποίηση.
- Η σεξουαλική κακοποίηση.
- Η συναισθηματική κακοποίηση.
- Η παραμέληση και η έκθεση σε κίνδυνο.

2.2.1. Σωματική κακοποίηση

Η σωματική κακοποίηση, περιλαμβάνει κλωτσιές, γροθιές, ξύλο, τράνταγμα του παιδιού ή του βρέφους, εγκαύματα προκαλούμενα από τσιγάρο και καυτό σίδερο, ρίξιμο αντικειμένων, δάγκωμα, έως και πιο ακραίες μορφές, όπως πρόκληση ασφυξίας ή άλλες μορφές που μπορούν να οδηγήσουν στο θάνατο. Τα παιδιά παρουσιάζουν μώλωπες, εγκαύματα, κακώσεις, εσωτερικά τραύματα, τάσεις φυγής, απομόνωση και μακροπρόθεσμα περιορισμένη σωματική και νοητική ανάπτυξη (Πρεκατέ & Γιωτάκος, 2005).

Μπορούμε να διαχωρίσουμε τη σωματική κακοποίηση ως ήπια και σοβαρή. Ήπια χαρακτηρίζεται η απειλή χτυπήματος, το πέταγμα αντικειμένου στο άτομο, το χαστούκι, το σπρώξιμο. Ως σοβαρή χαρακτηρίζεται η απειλή χτυπήματος με όπλο ή μαχαίρι, οι κλωτσιές, τα δαγκώματα και οι γροθιές.

2.2.2. Σεξουαλική κακοποίηση

Σεξουαλική κακοποίηση είναι οποιουδήποτε τύπου επαφή ενός ενηλίκου με ένα παιδί με στόχο τη σεξουαλική ικανοποίηση του ενηλίκου, ο οποίος έχει πάντα την αποκλειστική ευθύνη γιατί τα παιδιά δεν είναι δυνατόν να συμφωνήσουν σε οποιαδήποτε τέτοια ενέργεια.

Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει την επαφή με οποιονδήποτε τρόπο με τα γεννητικά όργανα του παιδιού από ενήλικα και το αντίστροφο, τη διείσδυση με οποιονδήποτε τρόπο στο στόμα, τα γεννητικά όργανα ή τον πρωκτό του παιδιού, την έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό, την παρακολούθηση ενός παιδιού χωρίς ρούχα από ενήλικα ή το αντίστροφο και το βιασμό.

Οι δράστες της σεξουαλικής κακοποίησης συνήθως είναι άτομα του οικογενειακού, φιλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού. Είναι άτομα που έχουν επαφές με το παιδί και σχέση εξουσίας μαζί του, ώστε να εξασφαλίσουν τη σιωπή του.

2.2.2.1. Τι πρέπει να γνωρίζουν οι γονείς

- Το παιδί πάνω από τα τρία χρόνια του πρέπει να γνωρίζει τα μέρη του σώματός

του, το όνομά τους και τη λειτουργία τους. Μιλούν γι' αυτά με την πρώτη κατάλληλη ευκαιρία και ανάλογα με την ηλικία.

- Το παιδί πρέπει να γνωρίζει να λέει «όχι» σε οποιονδήποτε προσπαθεί να το αγγίξει ενώ το ίδιο δεν θέλει. Το σώμα του παιδιού του ανήκει και πρέπει να απαιτεί σεβασμό από τους άλλους σε αυτό.
- Το παιδί πρέπει να σέβεται τους ενήλικες αλλά να μην συγκατατίθεται σε ό,τι του ζητούν, αν αυτό το ενοχλεί και το τρομάζει.
- Δεν αφήνουν το παιδί μόνο του, ή με κάποιον που δεν γνωρίζουν καλά για πολλές ώρες και χωρίς διακριτική παρακολούθηση.
- Ενθαρρύνουν το παιδί σε ανοιχτή και ειλικρινή επικοινωνία μαζί τους ώστε να μπορεί να τους εκμυστηρευθεί ό,τι του συμβαίνει, ακόμη κι αν αισθάνεται συνενοχή.
- Ακούν πάντα προσεκτικά ό,τι τους λέει και δεν εκφράζονται αρνητικά ή απορριπτικά αλλά το διερευνούν. Αν του δείξουν ότι δεν το πιστεύουν, δεν θα τους ξαναεμπιστευθεί.
- Ελέγχουν τους λόγους που κάνουν το παιδί να μην θέλει να μείνει με κάποιον ή που τον αποστρέφεται.
- Γνωρίζουν πάντα τους φίλους και τους ανθρώπους που είναι κοντά του.
- Επιβλέπουν το παιδί όταν πλοηγείται στο διαδίκτυο ή χρησιμοποιεί τον υπολογιστή του (Παναγοπούλου, 2007).

2.2.2.2. Τι πρέπει να γνωρίζουν τα παιδιά

- Το σώμα μου και το μυαλό μου είναι δικά μου. Οι άλλοι, μικροί και μεγάλοι, πρέπει να σέβονται το δικαίωμά μου αυτό.
- Μπορώ να πω «όχι» σε κάποιον που θέλει να με αγγίξει ενώ εγώ δεν το επιθυμώ και γενικά λέω «όχι» σε κάθε συμπεριφορά που με κάνει να ανησυχώ και να φοβάμαι.
- Λέω πάντα στους γονείς μου και στους δύο ή στον ένα από τους δύο ό,τι μου συμβαίνει κυρίως αν με κάνει να νιώθω άσχημα.
- Οι γονείς μου πρέπει να γνωρίζουν πάντα που βρίσκομαι και με ποιον. Ποτέ δεν πηγαίνω κάπου όπου δεν γνωρίζω.
- Δεν ακολουθώ ποτέ αγνώστους, δεν πλησιάζω περισσότερο από όσο πρέπει αυτοκίνητα με ανθρώπους που δεν γνωρίζω και τρέχω μακριά από όποιον με κάνει να φοβηθώ.

- Βρίσκω πάντα κάποιον που να μπορώ να του έχω εμπιστοσύνη για να με βοηθήσει.
- Γνωρίζω τον αριθμό 1056 για να τηλεφωνήσω από παντού και χωρίς χρήματα και να ζητήσω βοήθεια, συμβουλή και υποστήριξη (Παναγοπούλου, 2007).

2.2.2.3. Τρόποι διάγνωσης αν ένα παιδί έχει γίνει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης

- Παίρνουμε σοβαρά υπόψη τις εκμυστηρεύσεις του και τις εξετάζουμε με βοήθεια ειδικού.
- Δυσκολία του παιδιού στο βάδισμα ή στο κάθισμα .
- Ανησυχούμε με την αλλαγή συμπεριφοράς του π.χ. απροθυμία του παιδιού τόσο στο να μένει μόνο του όσο και στο να συμμετέχει σε σωματικές δραστηριότητες π.χ. γυμναστική, αύξηση επιθετικότητας, εσωστρέφεια, ενδιαφέρον για το σεξ, κατάθλιψη ή συμπεριφορά απόσυρσης.
- Εξετάζουμε τους λόγους παλινδρόμησης σε προηγούμενες συμπεριφορές όπως ενούρηση και εγκόπηση ενός παιδιού που είχε μεγαλώσει και έλεγχε τις συμπεριφορές αυτές.
- Ελέγχουμε τον τρόπο που απέκτησε γνώση για το σεξ μεγαλύτερη από την ηλικία του (Μερσινιάς).

2.2.2.4. Επιπτώσεις αν το παιδί δεν βοηθηθεί

Στην περίπτωση που το παιδί δεν επικοινωνήσει με οποιονδήποτε τρόπο και οι δικοί του δεν αντιληφθούν το συμβάν, μένει με φοβερά αισθήματα ενοχής, άγχους, κατάθλιψης, μειονεξίας, σοβαρά ψυχικά τραύματα που έχουν αρνητικές επιπτώσεις σε όλες τις εκδηλώσεις της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του καθώς και στη φυσιολογική σεξουαλική του ζωή. Πολλά θύματα αποκτούν εξαρτήσεις από ουσίες και αντικοινωνική συμπεριφορά ή φτάνουν ακόμη και στην αυτοκτονία.

Με τη βοήθεια ειδικών του σώματος και της ψυχής θα ανιχνευθεί η ακριβής φύση και ο βαθμός της κακοποίησης και το παιδί θα δεχθεί υποστήριξη και θεραπεία για να ξεπεράσει την τραυματική εμπειρία.

2.2.3. Συναισθηματική κακοποίηση

Συναισθηματική κακοποίηση είναι ο τύπος της συμπεριφοράς, λεκτικής ή πρακτικής που θέτει την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού σε κίνδυνο.

2.2.3.1. Μορφές συναισθηματικής κακοποίησης

Η έννοια της συναισθηματικής κακοποίησης μπορεί να πάρει τις εξής μορφές:

1) **Απόρριψη.** Είναι συμπεριφορές που φανερώνουν τη μη αποδοχή του παιδιού. Το παιδί αντιμετωπίζεται σα να μην υπάρχει, θεωρείται ανάξιο ή κατώτερο, οι πράξεις και οι σκέψεις του υποτιμώνται. Έτσι το παιδί κατ' επανάληψη έχει διαφορετική μεταχείριση από τους συνομηλικούς του, εισπράττοντας την απέχθεια και αδιαφορία των γονέων.

2) **Ταπείνωση.** Πρόκειται για συμπεριφορές που προσβάλλουν και εξευτελίζουν το παιδί. Είναι φωνές και προσβολές σε δημόσιο χώρο, βρισιές, αναφορές σε φυσικές αδυναμίες ή αναπηρίες του παιδιού, προσβλητικοί χαρακτηρισμοί. Με τον τρόπο αυτό θίγεται η ακεραιότητα, η προσωπική αξία και η αυτοεκτίμηση του παιδιού.

3) **Εκφοβισμός.** Στην περίπτωση αυτή το παιδί δέχεται απειλές για σοβαρές τιμωρίες και κυριαρχεί ένα κλίμα φόβου. Επιπλέον, το παιδί τρομοκρατείται και κυριαρχεί η απειλή ότι θα τοποθετηθεί σε ακατάλληλο ή και επικίνδυνο περιβάλλον. Συχνά παραδείγματα είναι ο εξαναγκασμός του παιδιού να παρακολουθεί βίαιες πράξεις με αποδέκτες είτε άλλα μέλη της οικογένειας είτε ζώα, η απειλή ότι θα το εγκαταλείψουν, η βάνουση συμπεριφορά απέναντι σε πρόσωπα ή πράγματα που το παιδί αγαπά και ο φόβος ότι θα το αφήσουν σε κάποιο ίδρυμα.

4) **Απομόνωση.** Πρόκειται για την απαγόρευση συμμετοχής του παιδιού στις καθημερινές δραστηριότητες του. Περιλαμβάνει περιορισμό, αποφυγή κοινωνικών επαφών και απομόνωση. Κάποιες φορές φτάνει μέχρι και τον εγκλεισμό του σε ντουλάπες ή δωμάτια.

5) **Αδιαφορία.** Στις περιπτώσεις αυτές ο γονιός παρουσιάζεται μη διαθέσιμος ή ανίκανος να ανταποκριθεί στις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού. Είναι απόμακρος, παραμένει αμέτοχος και συνηθίζει να αγνοεί τις ανάγκες του παιδιού του, είτε πρόκειται για συναισθηματικές, πνευματικές ή υλικές.

6) **Εκμετάλλευση/προώθηση.** Στις περιπτώσεις αυτές η συμπεριφορά των γονιών ενθαρρύνει την ανάπτυξη λανθασμένων κοινωνικών αξιών που ενισχύουν την

αποκλίνουσα συμπεριφορά, όπως η επιθετικότητα ή η χρήση ουσιών. Τα παιδιά μεγαλώνουν αποδεχόμενα ιδέες ή συμπεριφορές που είναι αντίθετες με τα κοινωνικά ή νομικά πρότυπα, γίνονται αντικείμενα κέρδους, εμπορευματοποιούνται και εκπαιδεύονται να υπακούουν στις επιθυμίες άλλων. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης, ο παιδικός αλκοολισμός, η χρήση ναρκωτικών (Welfare Action Hellas).

2.2.4. Παραμέληση

Παραμέληση χαρακτηρίζεται η χρόνια αποτυχία των γονέων να προσφέρουν ασφάλεια και να προστατέψουν το παιδί τους από φυσικό κίνδυνο (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991).

Οι τύποι της παραμέλησης είναι: Σωματική παραμέληση, η οποία περιλαμβάνει την έλλειψη επαρκούς τροφής, ενδυμασίας και στέγης, έλλειψη καθαριότητας και προσωπικής υγιεινής. Εκπαιδευτική παραμέληση, χαρακτηρίζεται η αποτυχία του γονέα να εγγράψει το παιδί του στην υποχρεωτική εκπαίδευση ή εάν χρειάζεται να του παρέχει ειδική αγωγή. Συναισθηματική παραμέληση, η άρνηση ψυχολογικής φροντίδας, η έκθεση του παιδιού σε συζυγική βία, η λεκτική κακοποίηση, η απομόνωση. Ιατρική παραμέληση, οι κηδεμόνες αρνούνται την παροχή ιατρικής φροντίδας για το παιδί (Πρεκατέ και Γιωτάκος, 2005).

2.2.4.1. Τι πρέπει να κάνουμε

Κάθε ευαίσθητος και συνειδητοποιημένος πολίτης, θα πρέπει να ενημερώνει αμέσως για κάθε περιστατικό που πέφτει στην αντίληψή του και αφορά παιδί σε κίνδυνο. Η ανοχή είναι συνενοχή. Γι' αυτό θα πρέπει να γίνεται άμεση χρήση της Γραμμής SOS 1056, η οποία δέχεται καταγγελίες ακόμη και ανώνυμα και τις παραπέμπει στις αρμόδιες Εισαγγελικές Αρχές.

3. Συχνότητα

Όπως αναφέρεται στον Feldman (2009, σελ.331) «...τα στατιστικά στοιχεία είναι ζοφερά και αποκαρδιωτικά: Στις Ηνωμένες Πολιτείες, τουλάχιστον πέντε παιδιά κάθε μέρα χάνουν τη ζωή τους από βίαιες ενέργειες των γονέων τους ή άλλων ενηλίκων και 140.000 ακόμη παιδιά υφίστανται σωματικούς τραυματισμούς».

Στην Ελλάδα 30.000 παιδιά περίπου κακοποιούνται και παραμελούνται κάθε χρόνο και 8.000 από αυτά είναι κάτω των 5 ετών. Το 10% των παιδιών κάτω των 5 ετών που εξετάζονται για τραυματισμούς είναι κακοποιημένα. Το 65% των γονιών στην Ελλάδα χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία στα παιδιά τους. Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών αποσιωπείται και η σημερινή κρίση φαίνεται να αυξάνει ραγδαία το φαινόμενο της σοβαρής παραμέλησης και της έκθεσής τους στην κακοποίηση. (Τύπος Θεσσαλονίκης, 2011).

Η συναισθηματική κακοποίηση δεν προκαλεί εξωτερικά τραύματα και λόγω της συνεχούς φύσης της δεν οδηγεί στην εκδήλωση κάποιας κρίσης που θα μπορούσε να επιταχύνει την αναγνώριση της από τα συστήματα υγείας ή δικαιοσύνης, γεγονός που την καθιστά την λιγότερο έκδηλη, αλλά και περισσότερο υποτιμημένη μορφή παιδικής κακοποίησης. Οι εκτιμήσεις για το ποσοστό εμφάνισής της ποικίλλουν από 0,69 έως 25,7% των παιδιών. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας του 1993 στον Καναδά παρουσιάζουν τις περιπτώσεις συναισθηματικής κακοποίησης να αγγίζουν το 10% των καταγεγραμμένων περιπτώσεων. Ωστόσο, οι μελέτες που θα μπορούσαν να προσφέρουν περαιτέρω πληροφόρηση για τη συχνότητα αυτού του είδους κακοποίησης είναι ακόμη περιορισμένες, δεδομένου των δυσκολιών στον εντοπισμό, την έρευνα, ακόμα και τον σαφή ορισμό του φαινομένου. (Welfare Action Hellas).

4. Αποτελέσματα της παιδικής κακοποίησης

Πέρα από τον κίνδυνο θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης, η παιδική κακοποίηση τραυματίζει τον ευάλωτο ψυχικό κόσμο του παιδιού και οδηγεί σε δυσκολίες που συνήθως το συνοδεύουν μέχρι την ενήλικη ζωή.

Κατά την **βρεφική και πρώτη παιδική ηλικία**, ως αποτέλεσμα του ψυχικού τραύματος της κακοποίησης, το παιδί εκδηλώνει έντονο κλάμα ή εκρήξεις οργής που δεν κατευνάζονται εύκολα. Δυσκολεύεται εξαιρετικά να αντέξει τη ματαίωση και την καθυστέρηση στην ικανοποίηση των αναγκών του, ενώ δίνει την εικόνα απαιτητικού και ανυπόμονου παιδιού.

Κατά την **παιδική και εφηβική ηλικία**, το κακοποιημένο παιδί εκδηλώνει συναισθηματικές δυσκολίες, αντιδράσεις και συμπεριφορές όπως:

- Φοβισμένη και επιφυλακτική στάση απέναντι στους άλλους και απέναντι στο σωματικό άγγιγμα, κυρίως όταν βλέπει απότομες κινήσεις (π.χ. σήκωμα χεριού).
- Μια χαρακτηριστική έκφραση που έχει περιγραφθεί ως "παγωμένο βλέμμα", ιδιαίτερα μετά το βίαιο επεισόδιο.
- Έντονη ψυχοκινητική ανησυχία ή και υπερκινητικότητα.
- Χαμηλή αυτοεκτίμηση, θλίψη, στεναχώρια ή απάθεια, απόσυρση (καταθλιπτικά συμπτώματα).
- Χαμηλή επίδοση στο σχολείο ως αποτέλεσμα του ψυχικού πόνου ή μαθησιακών δυσκολιών.
- Διαταραχές συμπεριφοράς. Ο έντονος θυμός και η επιθετικότητα που βιώνει το κακοποιημένο παιδί μπορεί να εκδηλώνονται ως: α) αντιδραστική ή επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε συνομηλίκους ή μεγαλύτερους, β) καταστροφική συμπεριφορά στα παιχνίδια ή άλλα αντικείμενα ή γ) αυτο-επιθετική συμπεριφορά που μπορεί να κλιμακωθεί σε αυτο-ακρωτηριασμούς (χαράζει καρπούς, μπράτσο) και απόπειρες αυτοκτονίας. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις - κυρίως στην εφηβεία - ο θυμός εκτονώνεται μέσω αντικοινωνικής συμπεριφοράς που παραβιάζει τα όρια των ενηλίκων, τους ηθικούς κανόνες ή το νόμο.
- Στοιχεία ψευδοωριμότητας. Το παιδί δείχνει σοβαρό, λιγότερο αυθόρμητο και πιο προβληματισμένο από τους συνομηλίκους του. Μπορεί ακόμα να καταβάλλει υπερβολική προσπάθεια να γίνει αγαπητό, εκδηλώνοντας υποδειγματική ή πειθήνια συμπεριφορά, άριστη σχολική επίδοση ή τελειομανία.

Σε περιπτώσεις σοβαρής κακοποίησης έχουν παρατηρηθεί και "ψυχωσικές" αντιδράσεις, όπου χάνεται ή περιορίζεται προσωρινά η επαφή του παιδιού με την πραγματικότητα και τους άλλους γύρω του. (Τσιάντης Διαρεμέ, 2005).

Τέλος είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από «το σύνολο των κακοποιημένων παιδιών, δεν έχουν όλα υποστεί μόνιμο τραύμα. Μάλιστα, η εξέλιξη μερικών από αυτά είναι απροσδόκητα καλή, δεδομένων των δυσκολιών που έχουν αντιμετωπίσει». Οι ψυχολόγοι αποδίδουν τη θετική αυτή ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη που παρουσιάζουν ορισμένα παιδιά στη λεγόμενη ανθεκτικότητα. «**Ανθεκτικότητα** είναι η ικανότητα του παιδιού να ξεπερνά καταστάσεις που το θέτουν σε υψηλό κίνδυνο για ψυχολογική ή σωματική βλάβη, όπως η ακραία πενία, το προγεννητικό στρες ή η οικογένεια όπου κυριαρχεί η βία, ή άλλα είδη διαπροσωπικών διαταραχών. Ορισμένοι παράγοντες φαίνεται να μειώνουν και, σε μερικές περιπτώσεις, να εξαλείφουν τις αντιδράσεις ορισμένων παιδιών σε δύσκολες καταστάσεις, οι οποίες, σε άλλες περιπτώσεις, είναι ικανές να έχουν δυσμενέστερες επιδράσεις» (Feldman, 2009, σελ.335).

5. Προστασία των παιδιών θυμάτων κακοποίησης

Η προστασία των παιδιών από τη βία, την εκμετάλλευση και την κακομεταχείριση, είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες του δικαιώματός τους για επιβίωση, ανάπτυξη και εξέλιξη.

Στη χώρα μας δεν υπάρχει ούτε ένας φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου που να ασχολείται με παιδιά θύματα κακοποίησης ή την ενδοοικογενειακή βία, σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Παρόμοια περιστατικά αντιμετωπίζονται από κοινού με άλλα κοινωνικά προβλήματα στο πλαίσιο των κοινωνικών υπηρεσιών της νομαρχιακής ή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Υπάρχει παντελής έλλειψη κοινωνικο-υποστηρικτικών δομών όπου θα μπορούσε να καταφύγει το κακοποιημένο παιδί και να δεχθεί την κατάλληλη συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική στήριξη, σε ένα ζεστό και φιλικό περιβάλλον με εξειδικευμένο προσωπικό και κατάλληλη υποδομή. Δυστυχώς δεν υπάρχουν ούτε ξενώνες όπου θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν τα θύματα κατά το διάστημα της κρίσης. Αυτή η παντελής έλλειψη κοινωνικο-υποστηρικτικών δομών από την πλευρά της πολιτείας καλύπτεται σήμερα από τη δράση Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και του εθελοντισμού, που είναι αναμφισβήτητα χρήσιμη, ωστόσο δεν μπορεί να υποκαθιστά την ευθύνη μιας ευνομούμενης πολιτείας.

Η προσέγγιση της UNICEF είναι να δημιουργήσει ένα προστατευτικό περιβάλλον, όπου τα κορίτσια και τα αγόρια δεν θα κινδυνεύουν από τη βία και την εκμετάλλευση και όπου οι νόμοι, οι υπηρεσίες, οι συμπεριφορές και οι πρακτικές θα ελαχιστοποιούν την ευπάθεια των παιδιών, θα εξετάζουν τους γνωστούς παράγοντες κινδύνου και θα ενισχύουν τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία τους. Η στρατηγική της UNICEF για την προστασία των παιδιών που εγκρίθηκε το 2008, σχεδιάζει τις ενέργειες οι οποίες απαιτούνται για να δημιουργήσουν αυτό το προστατευτικό περιβάλλον.

Η στρατηγική αυτή εστιάζεται: **α)** Στην ενδυνάμωση των συστημάτων προστασίας των παιδιών. Συμπεριλαμβάνονται σε αυτά το σύνολο των νόμων, των πολιτικών, των κανονισμών και των υπηρεσιών που απαιτούνται σε όλους τους κοινωνικούς τομείς και ειδικά στους τομείς Κοινωνικής Πρόνοιας, Εκπαίδευσης, Υγείας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, για να υποστηριχθεί η πρόληψη και η άμεση ανταπόκριση στους

κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά. **β)** Στην προώθηση μιας κοινωνικής αλλαγής εναρμονισμένης με τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. **γ)** Στην ενίσχυση της προστασίας των παιδιών σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Η σωστή συλλογή στοιχείων και η δημιουργία ευρέων συνεργασιών είναι πρώτη προτεραιότητα. (UNICEF, 2009).

6. Αντιμετώπιση του φαινομένου

Χωρίς την παροχή της κατάλληλης θεραπείας τα κακοποιημένα παιδιά μπορεί να έχουν ολέθριες συνέπειες για την υπόλοιπη ζωή τους. Η έγκαιρη αναγνώριση της κατάστασης και η κατάλληλη φροντίδα είναι απαραίτητες για τον περιορισμό των μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων της κακοποίησης. Για τον αποτελεσματικό εντοπισμό της κακοποίησης είναι απαραίτητη η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού σε ποικίλες και επαναλαμβανόμενες καταστάσεις. Εάν υπάρχει υποψία κακοποίησης είναι απαραίτητο να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες άμεσα και να κινητοποιηθούν οι αρμόδιες υπηρεσίες διεξάγοντας περαιτέρω έρευνα.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι κοινωνιολόγοι, οι ψυχολόγοι, οι παιδαγωγοί, οι ψυχοθεραπευτές και οι υπόλοιποι επιστήμονες υγείας και κοινωνικοί επιστήμονες χρειάζεται να κατανοήσουν τις δομές και τις πρακτικές της παιδικής προστασίας, τα συναισθήματα ενοχής και ντροπής που νιώθουν τα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας, την ανάγκη τους να μιλήσουν για την κακοποίηση, αλλά παράλληλα και τη δυσκολία τους να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό, εθελοντή ή οργάνωση (Χατζηφωτίου, 2005).

Οι ειδικοί επιστήμονες ψυχικής υγείας χρειάζεται να αξιολογούν κατάλληλα τις περιπτώσεις κακοποίησης και έπειτα από την εκτενή αξιολόγηση να παρέχουν φροντίδα για τα κακοποιημένα παιδιά. Μέσω των ψυχοκοινωνικών και των θεραπευτικών παρεμβάσεων χρειάζεται τα παιδιά να αρχίζουν να αποκτούν μια αίσθηση ασφάλειας και εμπιστοσύνης. Ακόμα οι παρεμβάσεις οφείλουν να εστιάζουν και στην οικογένεια, με την υποστήριξη, τη συμβουλευτική και την εκπαίδευση των γονέων αλλά και τη διαχείριση του θυμού (Πρεκατέ και Γιωτάκος, 2005).

7. Συμπέρασμα

Η παιδική κακοποίηση στο χώρο της οικογένειας αποτελεί ένα ιστορικό αλλά και σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα, με πολλές διαστάσεις και παραμέτρους. Η σύγχρονη επιστήμη προτείνει πλέον την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα δικαιώματα των παιδιών για όλες τις επαγγελματικές ομάδες που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά, αλλά η πληροφόρηση αυτή να φτάνει στα ίδια τα παιδιά, να συμπεριλαμβάνεται στο σχολικό πρόγραμμα και να συμμετέχουν τα ίδια τα παιδιά σε αυτά. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου χρειάζονται κοινωνικές ανακατατάξεις, αλλά και μια πλειάδα εξειδικευμένων κοινωνικών επιστημόνων με δύναμη, θέληση, ενθουσιασμό και επιστημονική γνώση, αλλά κυρίως πίστη στις ιδέες τους με όραμα για κοινωνική αλλαγή και κοινωνική δικαιοσύνη.

Η παρέμβαση σε περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης πρέπει να είναι έγκαιρη και κατάλληλη. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται στη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων (νομοθετικών, παιδαγωγικών, διορθωτικών κ.ά.) για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας στην οικογένεια και κυρίως στο παιδί. Επίσης, σημαντική είναι και η ανάπτυξη προληπτικών και υποστηρικτικών μέτρων για τους γονείς μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οικογενειακής συμβουλευτικής, με σκοπό την ενθάρρυνση θετικών, συμμετοχικών και μη βίαιων μορφών διαπαιδαγώγησης. Συμπληρωματικά, απαιτείται η ανάπτυξη μηχανισμών για τη διακριτική μεταχείριση των παιδιών θυμάτων βίας, όπως ειδικές μέθοδοι λήψης μαρτυρικών καταθέσεων, έρευνας, υποστηρικτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες κατά τις νομικές διαδικασίες, γραμμές άμεσης βοήθειας κατά την ώρα της κρίσης, συμβουλευτική και έγκαιρο εντοπισμό παιδιών σε κίνδυνο.

Η λήψη νομοθετικών μέτρων και η εισαγωγή μηχανισμών για τη βιοψυχοκοινωνική στήριξη των θυμάτων και των οικογενειών τους, καθώς και η συνεχής εκπαίδευση και υποστήριξη των επαγγελματιών αποτελούν ουσιαστικές προτάσεις για την συνολική αντιμετώπιση του κοινωνικού φαινομένου.

Επίλογος

Τελειώνοντας παραθέτουμε ένα απόσπασμα από τον Khalil Gibran.¹

"Τα παιδιά σου δεν είναι τα δικά σου παιδιά. Είναι οι γιοί και οι κόρες της νοσταλγίας της ζωής για την ζωή.

Έρχονται μέσα από σένα, αλλά όχι για σένα και αν και είναι δικά σου, δεν σου ανήκουν. Μπορείς να τους δώσεις την αγάπη, όχι τις σκέψεις σου, γιατί έχουν τις δικές τους. Μπορείς να προσπαθήσεις να είσαι όμοιος με αυτά, αλλά μην επιδιώξεις να τα κάνεις όμοια με σένα. Γιατί η ζωή δεν πηγαίνει πίσω. Είσαι το τόξο που θα εκτοξευθούν σαν ζωντανά βέλη τα παιδιά σου".

Είναι βέβαιο, πως αν κάθε γονιός είχε ως παράδειγμα για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών του το παραπάνω απόσπασμα, θα είχαν αποφευχθεί πολλά προβλήματα στις μεταξύ τους σχέσεις, είτε απλά, όπως καυγάδες και προστριβές, είτε και πιο πολύπλοκα όπως είναι τα ψυχολογικά τραύματα. Οι γονείς πρέπει πάντα να έχουν υπ' όψιν τους ότι τα παιδιά έχουν δική τους προσωπικότητα, δικές τους απόψεις και ιδέες και υποχρέωσή τους είναι να τους δίνουν την ανάλογη ελευθερία και πρωτοβουλία για να εκφράζονται.

Τα παιδιά δεν είναι μικρογραφία των μεγάλων κι έτσι πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και με την ανάλογη προσοχή από τους μεγάλους, βοηθώντας τα να αναπτυχθούν ομαλά μέσα σε κλίμα μιας ήρεμης και ευτυχισμένης οικογενειακής ατμόσφαιρας, όπου επικρατεί η αγάπη, η συνεργασία, η ομόνοια και ο διάλογος.

Και για να συνοψίσουμε, θα κατατάσσαμε τις υποχρεώσεις των γονιών προς τα παιδιά τους στα παρακάτω:

-Να παίρνουν τις σωστές αποφάσεις για τα παιδιά, οι οποίες πάντα θα βασίζονται στις επιθυμίες και στις ανάγκες των παιδιών.

-Να αντιμετωπίζουν σωστά τους κοινωνικούς θεσμούς που αφορούν το παιδί.

-Να διατηρούν αρμονική σχέση με το παιδί σε όλες τις περιόδους της ηλικίας του και να συζητούν οποιοδήποτε πρόβλημα προκύπτει.

-Να παροτρύνουν το παιδί να αποκτήσει ενδιαφέροντα που ταιριάζουν στην προσωπικότητά του και που ευνοούν την κοινωνικοποίησή του.

---

1. Ποιητής, στοχαστής και ζωγράφος. Γεννήθηκε στο Λίβανο το 1883 και πέθανε στη Νέα Υόρκη το 1931. Έγραψε πολλά έργα αλλά έγινε ευρύτερα γνωστός με το βιβλίο του «Ο προφήτης». Μέσα από τα έργα του οι αναγνώστες βρίσκουν μια έκφραση των βαθύτερων συλλήψεων της καρδιάς και του νου του.

Βιβλιογραφία

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (1991). *Κακοποίηση, παραμέληση παιδιών*. Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Αθήνα, Γρηγόρη.
- Αποστολόπουλος, Κ. (1998). *Μαθήματα κοινωνιολογίας της οικογένειας*. Αθήνα, Εκδόσεις συγγραφέως.
- Baumrid, P. (2000). (Μετάφραση: Ε. Χουρτζαμανόγλου). *Κοινωνική ανάπτυξη*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Bernard, R. (1992). *Η ανατροφή και η εκπαίδευση των παιδιών*, Αθήνα, Αρσενίδης.
- Borneman, E. (1988). *Η πατριαρχία*, Αθήνα, Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
- Chiland, C. και Καρρά, Μ. (1994). *Το παιδί, η οικογένεια, το σχολείο*. Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκης.
- Clarke - Stewast A. (1998). *Το παιδί όταν η μητέρα εργάζεται*, Αθήνα, Εκδόσεις Π. Κουτσούμπος.
- Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, Λ.(2001). *Τα 6 πρώτα χρόνια της ζωής*, Αθήνα Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Διαμαντόπουλος, Α. (1995). *Αισθάνομαι-Η ψυχή στην οικογένεια*, Αθήνα, Εκδόσεις Ναύπακτος.
- Draigors, R. (1976). *Η πρόκληση να είμαστε γονείς*, Αθήνα, Γλάρος.
- Δρόσου, Ζ. Π. (1985). *Παιδαγωγικά προβλήματα και γονείς*, Εκδόσεις Χ.
- Feldman, R. (2009). *Εξελικτική Ψυχολογία*, Α΄ Τόμος, Εκδόσεις Gutenberg.
- Gottman, J. (2000). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών. Ένας πρακτικός οδηγός για γονείς*. Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Ηλιόπουλος, Ι. Δ. (1987). *Για να αναγνωρίσουμε και να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί*, Πάτρα, Αδελφοί Καλαϊτζή.
- Θεοδωροπούλου, Ε., Αποστολόπουλος, Κ. (2003). *Κοινωνιολογία της οικογένειας*, Εκδόσεις συγγραφέων.
- Κατάκη, Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας. Ψυχοκοινωνικές διεργασίες*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Κρασανάκης, Γ.(1991). *Ο πατρικός ρόλος*, Ηράκλειο, Ιδιωτική Έκδοση.

- Λεβιδιώτη-Λέκκου, Ε.(1996). *Εποπτεία στην Πράξη της Κοινωνικής Εργασίας: Εισαγωγικές Σκέψεις, Θέσεις και Ασκήσεις*, Αθήνα, Έλλην.
- Μαδιανός, Μ. (2006). *Κοινωνική Ψυχιατρική και Κοινωνική Ψυχική Υγιεινή*, Αθήνα, Καστανιώτη.
- Μουδατσάκη, Δ. (1995). *Οικογένεια και παιδί*, Ηράκλειο, αυτοέκδοση.
- Μουσούρου, Λ. (2005). *Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2002). *Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Ξωχέλλης, Π. (1984). *Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος*, Θεσ/νίκη, Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη.
- Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, (1996). *Λήμα: Οικογένεια*. Αθήνα, Εκδόσεις Πάπυρος.
- Πρεκατέ, Β. & Γιωτάκος, Ο. (2005). *Οδηγός Εκπαιδευτικών και Γονέων για την Ανίχνευση της Παιδικής Κακοποίησης*, Αθήνα, ΒΗΤΑ Medical Arts.
- Τσαούσης, Γ. (1993). *Η κοινωνία του ανθρώπου. Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Τσαρδάκης, Δ. (1993). *Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου*, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.
- Τσιάντης, Γ. (1993). *Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένεια*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Τσιπλητάρης, Φ. Α. (2001). *Η κοινωνικοποίηση του παιδιού. Μια ψυχοκοινωνιολογική προσέγγιση στα πλαίσια της οικογένειας και του σχολείου*, Αθήνα, Εκδόσεις Ατραπός.
- ΥΠΕΠΘ, (2011). *Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών: Διαπιστώσεις και προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*, Θεσσαλονίκη, Τζιόλα.
- Χουντουμάδη, Α. (1996). *Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*. Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Χριστοδουλίδη, Α.(1980). *Εμείς και τα παιδιά μας*, Λευκωσία, αυτοέκδοση.

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Παναγοπούλου, Π. (2007). *Παιδική Κακοποίηση*,

<http://www.experimentalphysiology.gr/UserFiles/Research/child%20abuseLO.pdf>

Μερσινιάς, Θ. *Σεξουαλική Παιδική Κακοποίηση. Τι πρέπει να γνωρίζουν οι γονείς*,
<http://psychology.gr/dikastiki-psyxologia/334-2011-10-01-10-21-45.html>

Πρόγραμμα Ψυχοκοινωνικής Στήριξης Παιδιού και Οικογένειας, *Οι προεκτάσεις της Ψυχολογικής Παραμέληση Παιδιών. Εμπειρίες από το Κέντρο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιού & Οικογένειας Αγαπώ τα Παιδιά*,
<http://www.welfareaction.org/article.php?id=27>

Τσιάντης, Ι., Διαρεμέ, Σ. Π. (2005). *Σωματική κακοποίηση του παιδιού*, Κέντρο Πληροφόρησης για την Ψυχική Υγεία του Παιδιού και του Εφήβου,
<http://www.childmentalhealth.gr/Wc2529f0589f04.htm>

UNICEF,(2009). *Παιδική Προστασία*,
http://www.unicef.gr/reports/inform/info_b1.php

Τύπος Θεσσαλονίκης. (2011). *30.000 παιδιά περίπου κακοποιούνται και παραμελούνται κάθε χρόνο στην Ελλάδα*, <http://www.typosthes.gr/science/6069-30000>